

4.

329

ВІДГУКИ МИНУЛОГО

О. КОШИЦЬ В ЛИСТАХ ДО П. МАЦЕНКА

— 1954 —

“Культура й Освіта”

Бібліотека Івана Дутки

Library of IVAN DUTKA

(1922 Pidhir'ya, Ukraine - 2007 Winnipeg, Canada)

329

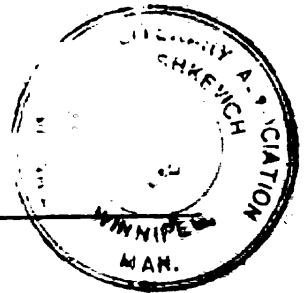
ВІДГУКИ МИНУЛОГО

О. КОШІНЦЬ В ЛИСТАХ ДО П. МАЦЕНКА

— 1954 —

“Культура й Освіта”

4. Василь Найчук

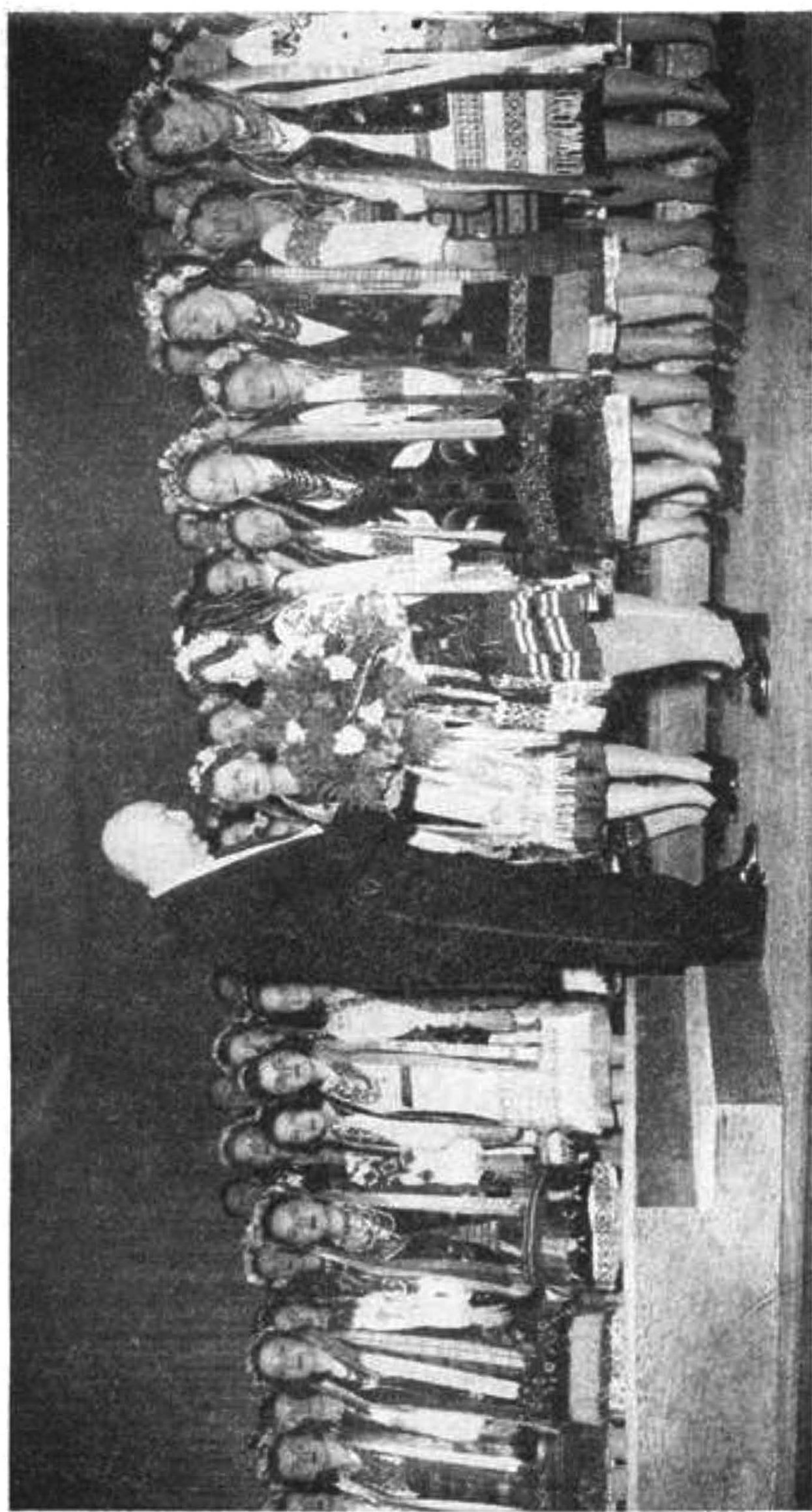
Copyright reserved

Printed in Canada

ВЕЛИКОМУ УЧИТЕЛЮ И МИСТЦЮ
З НАГОДИ 10-ЛІТТЯ СМЕРТИ
ІВАН ІЛЬЧИШИН.

Published by Iwan Ilchyshyn, Winnipeg, Man.

Printed by the Ukrainian National Publishing Co., Ltd.
184 Alexander Ave., Winnipeg, Man., Canada.

Дівчинка, в Монреалі на концерті 1943 р., підносить квіти Олександрі Кошицю. Світлина з мі-
шаного хору зложеного з хору Українського Національного Об'єднання, православної громади та
любителей. На концерті перший раз виконувались опр. О. Кошиця "Ходить турчин по городі" та
"Кант св. Дмитрію".

WINNIPEG
MAY 2
Ukrainian Association
VICH

ПЕРЕДМОВА

Ця неповна збірка листів Олександра Кошиця за останні роки його життя (1939 - 1944) надрукована з нагоди 10 - ліття його смерті (1944 - 1954).

Рішився я оприлюднити ці листи для глибшого розуміння Олександра Кошиця як людини й великого мистця з найосновнішого джерела — з його листів. Це одночасно спростиниться і до розвіяння безосновних переказів, які, дуже часто, не освітлюють обличчя мистця, а притемнюють його.

По закінченні його мистецької поїздки по світі з "Українською Республіканською Капелею", а потім з "Українським Національним Хором", жив він у Нью Йорку. Про ті роки життя та його працю громадянство мало що знало і ще менше цікавилось. В Україні, під московською окупацією, співались його опрацювання ("Та болять ружки" . . .), але його авторство заступилось якимсь Ш., а під польською окупацією, в Галичині, панувало таке відношення до людей міри О. Кошиця, що, до певної міри, вияснило уривок з листа А. Чайковського:

"Чи читали, Пане Професоре, дві критики на наші історичні повісти взагалі? Д. М. Рудницький в "Ділі" і якийсь псевдонім в "Новому Часі" потрактували мене "пер non est", не згадуючи про мене ні словежка. А други мої товариші по фаху повиходили з-під цих критиків так, як людина, що забіжить необережно в пасіку під рійку, не ослонивши лиця. Усякому щось бракує. А я гадаю собі, що хотячи нинішніх критиків вдовольнити, треба усі персонажі повісти заставити ходити на головах і догори ногами. Такий автор буде цікавий, дотепний, загадковий і незвичайний, і з'єднає собі ласку критиків".

(Із листів Андрія Чайковського до проф. Івана Огієнка. Лист з 27. 5. 1927 р. Див.: "Наша Культура", з. 12 (177), жовтень 1952, Вінніпег, Ман.)

Павло Маценко.

ПОКАЗНИК ІМЕН З ЛИСТІВ.

	сторінки:		сторінки.
Артемовський - (Гулак), Я.	8, 54	Любомирський	66
Архангельський	64	Маєвський, о. П.	49, 64, 65
Бах, П. С.	10	Матюк, В.	38
Барвінський, В.	61	Малінович	12
Березовський, М.	38	Макар'ївський, Т.	26
Бойченко, М.	31, 38, 74	Маргос	16
Бокшай, о. І.	11, 24, 62	Мар'яненко	54
Бортнянський, Д.	13, 38, 54	Мелетій, архим.	63
Бородін	53	Мельникошич - Тяпещкий	23, 24
Ведель, А.	38, 64	Мезенець, О.	17, 19, 23
Вербницький, о. М.	13	Микіша, Т.	29, 36
Верківський, М.	65	Михайло, моск. цар	63
Вернадський, проф.	50	Моцарт, Волф.	10
Віноградов	64	Нанке, А.	13
Вітмарк, вид.	28, 31, 46, 49, 65, 71	Нижанківський, Н.	39
Гайворонський, м.	52, 61, 74	Олександрівський, П.	12
Гайдай, М.	49	Ольжич, О.	27
Грінченко, М.	61	Орешитайн, вид.	46
Гробов	65	Пеленський, О.	37
Гуменюк, В.	40	Петляшенко	54
Глянка, М.	53, 54	Подотнюк, Іги.	24
Данило, ігумен	26	Рабінов	71
Демуцький, Порф.	67	Сидовський, М.	54
Дилецький, М.	13, 53	Самчук, У.	30
Дольницький, Із.	24	Сервасі, В.	13
Еренбург, І.	66	Скочковський, П.	12
Ідзіковський	16	Сорочинський, Л.	62
Іргард, В.	28	Стеценко, К.	36, 49, 64, 66, 74
Кинах, о. Гл.	29	Шешко, Ф.	11, 13, 14, 16
Козицький, П.	59, 64	Штефанович, О.	33, 35
Колесса, Ф.	11, 25, 29	Шупницький, В.	54
Компанейський	27, 29	Тучапський	67
Кудрик, Б.	13, 29, 38	Фостер	71
Куліш, П.	8	Хома, о. І.	24
Леонтович, М.	29, 58, 60, 61	Чайковський, П.	53, 54
Лисенко, М.	8, 9, 29, 34, 36, 41, 61, 66, 78	Чехівський, Анд.	72
		Чехівський, Ол.	37
		Яремович, А.	74, 75

ТРЕБА пошкодувати, що не маємо відповідного органу, в якому могли б ми звести дискусію на тему "Догматів", бо часописи, що обслуговують щоденні потреби загалу, для цього не надаються, та й загал такими речами не цікавиться...

Для мене ж те питання подвійно цікаве не тільки з огляду на саме питання про "Догмати", але й загально, бо свого часу я писав кандидатську академічну дисертацію на тему про "Манастирські Обіходники XV та XVI ст." й там був цілий відділ про церковний спів. Того питання я не спускаю з ока, починаючи з 1901 року, по можливості працюю над ним (особливо тепер). Напрямок урядово-російської тенденційної науки, угрунтованої на "а-пріорі" прийнятій тезі московського прimate, примушує мене працювати над виясненням його тенденційності в питанні джерел нашого церковного співу, бо з цього можна робити дальші, більш широкі висновки.

Що торкається гармонізації "Догматів"*), то я не ставив собі завдання, так би мовити, "археологічної адекватності" звучання (фактично "адекватності" на здогад, теоретично мислимої) і через те не базувався на відповідному звукоряді, а вжив мелодій вільно, не в'яжучи собі рук, маючи на увазі головне — їх пісенність, та як вона відбивається в сучасному українському вусі й мислиться в музикальній свідомості людини, що не порвала зв'язку з народньою музичною стихією.

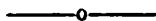
Там є, можливо, дещо з ригористичного погляду не припустиме (напр. хроматизми), але загально звучання та голосоведення взято в стилі Лаврського (Київо-Печерського) співу, який єдино мислимий в цьому ви-

*) Догмат (догматик) — це прославна догматична пісня про Матір Божу, що співається на Вечірні перед "Входом". "Догматики" — це найвища форма і досягнення музично-церковного українського вокального мистецтва. — П. М.

падкові історично й найбільш надається акустично для цих мелодій. Тоді як інші "строгі" принципи трактування їх в гармонізації, по мосму, завжди вели до омертвлення їх духу та музейно-археологічної незграбності. Тож не будьте занадто строгі в присуді Вашому, бо я робив все цілком свідомо, — а чи була моя спроба вдалою, то уже не мені судити, а Вам.

Зараз закінчив перегляд своєї Літургії з мелодій Закарпатського українського "простопінія" та Галицького Ірмоля, (мелодії оригінальні й пісні зроблені в стилі оригіналів). Звертаючись до теми мого листа, повинем зазначити, що ці мелодії, джерело яких є неквестіоноване, нічого не мають в собі українського, як ми тепер мислимо це, крім загального стилю, дуже іноді блідого й невиразного для нашого вуха (бо прототипи народні нам невідомі й не до уявлення), а загально менш українські ніж мої Догмати. Коли цікавитесь, то можу прислати рукопис для перегляду.

Ваш Ол. Кошиць.

8. XII. 1939, Нью Йорк.

ПОСИЛАЮ Вам свою Літургію. Можливо, що роблю це не своєчасно, бо, мабуть, перед святами маєте досить роботи більш цікавої ніж розглядання творів незаних композитів, але хочу її від Вас одержати швидко, — через те й спішусь.

Що торкається листування з Гулаком-Артемівським (Яковом) ¹⁾, то як тільки знайду його, зараз же вишлю Вам і прошу по перечитанню повернути його мені: я дуже бережно зберігаю все, що хоч чим будь відноситься до нашої минувшини... Мало вже зосталось людей, хто ту минувшину нашу знає близько, хто в ній

¹⁾ ... Яків Гулак - Артемівський доводиться племінником (небожем) композитора оперети "Запорожець за Дунаєм". Це один з тих, що дожив до наших днів, член "Старої Громади" в Києві (в 1936 р. йому вже було 70 років), мій великий друг, постійний співробітник М. В. Лисенка, та старий український діяч. На його руках умер на своїм хуторі Мотронівці (Черн. губ.) Панько Куліш.

брав участь і може дещо пам'ятати та передати будучим часам і поколінням як матеріал для нашої історії... щось мені здається, що в Америці з того покоління, близького до часів Лисенка, часів розцвіту хорового співу й народньої пісні є тільки один я. Правда, що два-три чоловіки з молодих знайдеться, але що вони пам'ятають? Тож так хотілось би взятись за спогади... Але думка про те, що всі тепер пишуть спогади, де в першу чергу фігурують самі автори, паралізує всякий чин. А до того ще й писати... для архівних мишей, це треба бути самому по меншій мірі археологом. Хоч я й зачепився був у свій час одним крилом до цієї чудової науки, але не спеціально, а як до "помічної", підпорядкованої історії, тож цілком перетворитись в "письменника для археології" просто не маю охоти, та отак і сиджу склавши руки. Та годі про це! Страх не люблю балакливих дідів!

Тож, дорогий Пане Докторе, передивіться Літургію та й пришліть її мені з своїм листом відносно Догматиків. Мені страшенно цікаво почути Ваш погляд на ту справу, яку викликало моє опрацювання їх. Ще більш цікаво, що Ви перший (за останні 30 років!), який цікавитесь цим питанням. А знаєте, коли людині немає з ким поділитись своїми думками то це гірше ніж бути німим. А з ким в цій справі можна тепер балакати!? З нашими музикантами, які по більшості вузькі спеціалісти (не далі свого інструменту), по більшості люди без широкої освіти, в церковному співові цілком анальфабети, а до того по більшості до кумедного самозакохані, наївні блофери? Вибачте, Пане Докторе, це, як то кажуть.. "не при хаті згадуючи", але ж Ви

Коли хочете, можу надіслати Вам для перечитання його листи. Вони цікаві не тільки як голос людини тих часів, коли порядність, мораль та ідеалізм діяли й були святощами, а не предметом спекуляції й паскудненьких вчинків наших, на жаль, сучасників, що видно з тих же листів. Не знаю, чи він живий ще. Коли й живий то заслуговує, щоб ще за життя публічно висловити йому шану й засвідчити поважання. Бо наш загаль нічого не знає про людей, яких має, через те й не цінить їх, а не маючи святощів росте безбаченком, хіба що напханим дешевим патріотизмом свого загумінку, не піднімаючись думкою вище дзвіниці власного села.

(Пояснення О. Кошиця).

самі товклись між ними і хоч на половину можете дати мені рацію! Поки музиканти сиділи за одним столом з льокаями на баях у великих панів, або ходили за десять кілометрів пішки слухати якогось органіста, вони видавали з себе геніїв — Баха, Моцарта і інших, що мостили своїми кістками, долею й хребтами світлий шлях до раю мистецтва. Але це було тоді, коли світ треба було “переконувати”, а після того, як вони його переконали, найменші музиканти менш ніж Моцартами, або великими “ніспровсргателями” Моцартів бути не хочуть... І почалась на світі “музична тічка”, щось немов свято революції, коли німі заговорили, криві затанцювали, дурні стали розумними, халуї-панамі, розбійники-законодавцями і т. д., себто найвища точка свободи, коли всі ходять догори ногами...

Ну, це все не торкається Літургії. Тож поки бувайте здорові, та пишіть.

Ваш Ол. Кошиць.

31. XII. 1939.

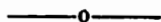
ДЯКУЮ за листа. Відповім на нього не зараз з огляду на тему та й тому, що вже місяць хворію спорадично, але вперто: кожного разу починаю, коли думав, що вже скінчив та видужав.

Щодо Літургії, то тримайте її скільки Вам потрібно і переписуйте, що Вам потрібне й цікаве. Оце буду переглядати свої ноти, — і можливо, що вишлю Вам дещо, коли знайдеться зайве, бо маю дуже малу кількість виданого (та й то у Жовкві, таким медвежим письмом як “догмати”). Коли пришлете Стешка й Колессу (деякі праці) буду дуже вдячний. Дуже для мене нове, що Стешко буде писати палеографічну розвідку та ще й до кондакарного знамені, досі ніким не прочитаного. Щастя Боже! Можливо, що це буде найбільше явище в історії крюкової семіографії й переверне догори ногами всі наукові будування до цього часу. Чи Ви маєте

з ним зв'язок? Де він тепер? Страшно робиться, як подумаю, що всі наші музики повинні тепер славословити Сталіна... Ото вже буде "Кавказький розспів", що поверне українську музику в новий вік!! То будуть нові цінності, правдиві й художні, перед якими ніщо вся наша убога культура. "І возрадуються комісари на ложах своїх, восплещуть усі совстські язичи руками й затанцюють ногами, а український нарід зареве бидлом славу інтернаціоналу, лежачи на спині та цілуючи й лизучи московську п'яту, іже будеть блюсти главу його!"

...Да не будеть! Щось наш український Бог задово спочиває "од діл своїх", — не бачить нічого й не чує, а хропе собі на облацях воздушних, мов на печі. Погано було, погано, а погано й буде. Через те й не поздоровляю з Новим Роком... А просто кажу, бувайте здорові.

Ваш Ол. Кошиць

13. I. 1940, Нью Йорк.

ШИРО дякую Вам за милого листа, розвідку Ф. Колесси й статтю Ф. Шешка. Вельми мене тією посилкою обрадували. Того ж вечора я проковтнув їх обидві, але не вертаю їх Вам, а дуже прошу дозволити мені їх трохи затримати та зробити деякі виписки, потрібні мені для моєї праці над церковною музикою та нашою піснею. Стаття Шешка, хоч і має характер допису, але дуже цінна тим, що він бачив Іоанна Бокшая й дізнався з першоджерела, що то оте "Простопис" та яку ролю воно грало на Підкарпатті, себто, фактично, якої воно ролі не грало. Я тієї думки, що те "Простопис" є просто нечислимій цінності річ, бо як запис етнографічний (це слово цілком можна вжити) є документ певної стадії перетворення нашого церковного співу на місцевий варіант згідно місцевих етнографічно-музичних умов та обставин. Питання тільки зостається не вирішеним, який оригінал перетворювався та з яких рук плятий. Я тієї думки, що перетворювався оригінал київського розспіву в більшості, а в деяких фрагментах

старознаменний. Я досі не мав можливості ближче зупинитись над цим "Простописієм", але з поверховного огляду, я знайшов там старознаменні зразки. Найбільше ж цікавий самий процес місцевого фарбування й перекладу відомих напівів. А ще більше цікавий є той слід якогось ніде не записаного й ще не знайденого кістяка, що лежить в основі деяких мелодій. Напр., там є оригінал ірмосів Здвиження Хреста, які я ніде не бачив (в такому оформленні) занотованими й співаними, крім чутих мною в 80 роках мин. ст. від двох дяків артистів Пилипа Олександрівського (в моїм селі Тарасівці, Звен. Пов., на Київщині) й Полікарпа Скочковського (в с. Карапишах, Канівського пов., на Київщині).

Ті дві редакції були більш спрощені й скорочені проти бокшаївських, але й в такому вигляді при живому співові дяками-артистами робили просто непереможне враження. Пройшло майже 50 років, а я й досі пам'ятаю більшість пісень того канону, нота в ноту. Але не буду говорити багато. Скажу тільки, що зо всіх боків "Простописіє" Бокшая є неоцінним документом, і я страшенно щасливий, що маю його в себе.

Що торкається Підкарпатського співу по церквах, як його чув Шешко, то треба пошкодувати, що йому так і не пощастило знайти хоч яку можливість почути правдивий місцевий спів, хоч в такому вигляді, щоб можна було що розібрати. Я вважаю великою втратою, що він не почув співу оо. Василян по монастирях. Я думаю, що там справа співу була більш впорядкована й можна було б дещо скористати з неї. Бо співаник, чи теж "Простописіє" оо. Василян підкарпатське я маю, й бачу, що там є багато того, що й у Бокшая. Отже виходить, що той Малинович, який співав Бокшая, був дійсно правдивий артист і правдивий передавач підкарпатської церковно-співної традиції. А це ще раз додає цінності Бокшасвому запису.

Відносно какофонії, що її чув Шешко. Вона може бути ще тим цікава, що то була ще одна, так би мовити, буденна редакція Обичного Підкарпатського співу, або була таж "Самолівка", чи то "Самовілка", яка панувала до вчорашнього дня в Галичині. Кудрик у сво-

сму, вибачте, “Огляді Історії Церковної Музики” слушно вважає її шматками партитур штучних церковних композицій мабуть часу Ділецького, які по одинці (кожний свою партію хорову) вживали дяки, не знаючи ні старовинного нашого співу, ні взагалі жодного церковного. (Я сам чув такий запричасник-концерт в одній старій церкві біля станції Глібовка над Дніпром, с. Литвинівка. Там співав старий дяк якусь (мабуть тенорову) партію якоїсь композиції. Виходило до жаху смішно, а ми були молоді хлопці! Тож на крилосі йшов концерт, а перед іконостасом, де ми стояли з паночками, такий регіт, що треба було ставати навколішки, аби не спокуювати вірних).

От Вам правдива “самолівка”, яку я в Америці не раз чую від дяків. Розібрати, з музичного боку, нічого не можна, — одне виття костельного характеру.

Тож не виключена на Підкарпатті й “самолівка”, бо нічого з Галичини іншого запозичити вони й не могли, бо там... теж нічого не було. Знаменита “Перемишльська” школа, про яку з такою пошаною говорить за Кудриком Шешко, зводилась до зусиль завести правдивий хоровий спів україно-київського зразку в Галичині. Але з музичного боку діяльність та звелась до співання творів безталанних європейських зайд та фальсифікаторів вроді якогось А. Нанке та В. Серсаві, а далі до творів Вербицького, себто Бортнянського, перепущеного через пепсін його шлунку. Це не був природний наслідок певної еволюції, ближче кажучи, не була спадщина Ділецького (кажу не про “самолівку”, яка була, вибачте, “спадщиною” часів Ділецького), а було бажання хлопа стати швидче паном, одягнувши панську камізельку замість фрака до вишитої сорочки. З того бажання бути “європейцями” наперекір всьому та наївного бажання закрити своє цінне й оригінальне “селюхство” дешевенькою європейською етикеткою й вийшла ота спроба співати грандіозного Бортнянського в хліві, забитому самолівкою. Співати Бортнянського, а не подбати про устрій звичайного церковного співу й залишити аж до наших часів оту самолівку, від якої несе якимсь бігусом! Може цей факт і

можна з боку історично-еволюційного розглядати як необхідний крок, але з боку логіки та естетики це трохи нагадує циліндр на голові, з будильником на шиї, у голого мешканця островів св. Пасхи.

Тож і Підкарпаття не могло багато скористати від Галичини в справі церковного співу. Бо так само, як і в Галичині, там, як видно, остаточно висихала струя української, мистецької традиції національної, залишилось болото, а пан-отці, замість того щоб те болото розчищати, себто працювати, знали тільки панувати над віруючими, та бути пастирями тільки для того, щоб пугою заганяти оту віруючу отару в малярську, або московську обору, "од тука і м'яса питаєся їх". То ж ті джунглі, в які попав Стешко на Підкарпатті, треба розглядати перше всього з боку "церковно-просвітньо-адміністративного", а потім музичного.

А мені все таки здається, що можна було б закинути сітку навіть в ту каламутну воду, та подивитись, яка там фавна водиться. Шкода, що він був там, як видно випадково, а не з певною ціллю дослідувача. Через те і враження його мають випадковий характер, а стаття має ціну тільки інформаційну. Шкода, що не можна балакати про це, а треба писати! Лист не є розвідка, чи доповідь, всього і в належнім порядку не скажеш! То ж поки що годі про це, але статтю прошу дозволити ще залишити в себе...

Що торкається розвідки Ф. Колесси ("Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колясок) на Закарпатті", X. річ. "Наукового Зборника" т-ва "Просвіта в Ужгороді) то я ще раз мав наसолоду відчутти красу його наукової концепції, методу, її глибини знання. Я просто захоплений науковими творами цього вченого, хоч іноді й непогоджуюсь з деякими його науковими висновками. І хоч у мене завжди болить голова й крутить в зубах від отієї статистичної сушви — підрахування складів, звуків, періодів і каденцій, але я те все перетерплю з охотою, щоб з насолодою дійти до висновку, завжди нового, цікавого, переконуючого і безмірно цінного, що просто кидає ціле море світла на багато речей не тільки музичних. Аж жити хочеться після

такого читання! Наприклад, яка правдива й чудово доведена думка про джерело речитативу Козацьких Дум в похоронних заплачках, яких корінь простягається далі класичної грецької старовини в добу передісторичну, а біблійну — то вже документально! А ми собі ламали над цим голови до того, що Квітка (Климент) доходив до рецитацій індійських Вед, жидівського читання Пророків, літургійного читання Св. Книг, тощо... А воно було все під боком, треба було тільки оглянути нашу українську дійсність, хоч би недавню. Я сам пам'ятаю оті "причитання й голосіння" в церкві, коли священники перестануть, чи кінчать, чи перервуть чого похоронний чин. Навіть моя рідна сестра голосила над померлим батьком, — а це ж було в 90-х роках! От Вам сила національної традиції! Моя ж сестра голосячи, не виконувала ж якогось обряду, й не думала, що так "треба", а тож говорила сама душа українською мовою...

В Колессовій розвідці цікава й цінна ідея — виділити шляхом аналізу й порівняння найстарші зразки нашої обрядової пісні. Шкода тільки, що мало тих зразків наведено. З тієї тези можна зробити багато висновків, аж дух захоплює, як подумаєш! Наприклад, це помагає мені встановити фундамент до мого погляду на Догмати, яких, до речі, я не спускаю з ока і таки напишу Вам свою відповідь, тільки не зараз.

Особливо цікавим є те (в Колесси), що можна встановити точку погляду (цілком нову) на генетичний зв'язок та групування наших обрядових пісень, а звідтіля й на шляхи багатьох ділянок нашої духової культури, не тільки музичної! Отже незмірно радію з появи цієї розвідки й дуже прошу Вас дозвольте мені її трохи довше протримати у себе.

До цього листа додаю список моїх музичних праць. Хочу попередити, що до всіляких творів, крім колективних народніх, ставлюсь дуже обережно, а до власних цілком скептично. Вважаю, що той, хто видумав букви, папір, атрамент і інші смертоносні приладдя, зробив найбільше лихо на світі.. Всі почали писати.

Був колись на Україні такий міністер, кооператор і соціаліст, на прізвище Мартос. Не знаю, чи правда, але про нього існує такий переказ, що він заявив одного разу на якомусь високому засіданні: "коли не буде тої України, як я кажу (себто соціалістичної), — то краще нехай не буде ніякої". Але знаю про нього цілком правдиву історію.

Коли до нього прийшли за допомогою й підтримкою представники "Союза письменників" (чи як там докладно, назви не пам'ятаю) він відмовив їм з такими словами: "Кожний з нас є письменник, бо щось написав". Ну, так от, — як чесний патріот, шануючи свого міністра слова, як святиню, я теж кажу: "Всі почали писати", навіть музику, хоч і не кооператори.

Це все кажу до того, що перечитавши той список своїх праць, я просто жахнувся, — скільки то чоловік паперу може зіпсувати! А для чого? Щоб витратити потім цілий день на їх перелік, як оце я. Пам'ятаю, що колись в Празі я зустрів Ф. Стешка й він просив мене подати йому такий самий перелік своїх "творів". Я обіцяв. Але приїхавши до Америки, як почав розшукувати, переглядати та згадувати, то й руки опустив... А от Ваше прохання задовольнив, сам не знаю чого. Мабуть через те, що... кожного дня можу чекати свого кінця, через погане серце. Тож, читайте той "каталог" та не лайте. Там списано все, що я зробив за кордоном. А з того, що в Києві зроблено, там вміщено тільки видання Ідзіковського та дещо з Оренштайнових видань. Про видання ж оо. Василіян самі можете судити, що вони мають вартість тільки ту, що "не написано", бо там стільки помилок, що насувається думка: "чи не думали часом оо. Василіяни сопричислити мене як мога швидше до ліку святих, непомітно для стороннього ока, а так... "з природних причин".

Ну, годі! Балакаю без кінця. Ви ж пишiть, коли буде охота. А про Догмати підждiть ще.

Ваш Ол. Кошиць.

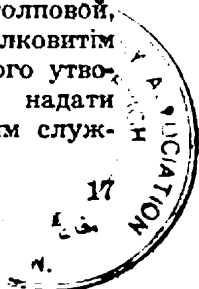
7-го лютого, 1940 р.

ОТЖЕ після довгого часу знов до справи "Догматів". Москалі чудово розробили Історію Крюкового Співу, так, що, коли викинути із неї московські тенденції, її можна було б привласнити. Але й в сутомосковській її частині вона корисна для нас за законом контрасту. В усякім разі в нашім питанні ми повинні користуватись працями москалів хоч би через те, що інших праць в цьому питанні ми не маємо.

Отже, в їх історії є один важний для нас мент: це праця московської "справочної комісії" 1668 р. під головуванням українця Олександра Мезенця (серед членів тієї комісії було багато, коли не більшість, українців). Ця комісія фактично виправляла текст богослужбових співацьких книжок, щож до мелодії то вона їх більш скорочувала (іноді механічно, викидаючи довгі періоди — "фіти") та зводила варіанти до одного типу в цілях чисто практичних — скоротить дуже довгі служби та уникнуть "многогласія" в московських церковних відправах. Але важним є те, що в історії православного співу це було перше правне, колегіяльне "тіло" фахівців, що сказало своє авторитетне слово на підставі наукового досвіду, а разом з тим змалювало становище крюкового церковного співу в половині XVII ст. (не тільки в Москві!).

Ця комісія розібралась в масі матеріялу ("за четириста літ і вящше"), переглянула його, посортувала і встановила свою номенклятуру, сумлінно назвала кожную річ власним її ім'ям. Тож за тією номенклятурою маємо головні напіви: Знаменний, яко прототип, і його галузі — Великознаменний, або сутомосковський Столповой (цебто осьмогласний) і сутоукраїнський — Київський.

Зупинимось на Великознаменному, як не українському. Як відомо, Великий Знаменний, або Столповой, напів виник з Старознаменного в Москві по цілковитім її відокремленні від Києва. Ціль і причини його утворення — було бажання Московської церкви надати більшій пишноти новопатріяршим та царським служ-

бам — відправам церковним. Це був час коли гієрогліфичне (многозначне) крюкове “знамя”, як музична формула з групи звуків, почало переходити на гієратичне-однозначне (в “разводах”). Разом з тим малі формули “кокізи” (по московськи — “попевкі”) були зафіксовані в тогочаснім звучанні, а великі формули — різні “фіти” (по московськи — “ліци”) були розшифровані і все зведено в збірники “кокізнікі” й “фітнікі”, які вкупі з хрестоматією зразків — “подобнікамі” стали підручниками композиції-розспівування нових текстів. Тих кокіз, фіт та ліц набралось в Москві на початок XVII ст. дуже багато, так що одних “фіт” було тридцять типів, а “кокіз” більше сотні на кожний глас. При способі й манері музичного думання отими формулами композиторська праця зводилась до художньої мозаїчної роботи комбінування готових мелодійних зворотів, більших і менших. Велика ж кількість цих формул давала можливість розспівати (перевести) одну й туж річ, в одному й тому ж гласі на скілька “переводів” і то то так, що жодний перевод не буде істотно схожий з другим, але обидва будуть цілком в стилі й характері гласа, який при всій різноманітності “переводів” буде відчуватись і звучати.

Треба також зазначити, що гієрогліфичність, а через те й неточність крюкового “знамени” та мозаїчний спосіб композиції давали широке поле співочій імпровізації, себто вели до мінливости мелодійного змісту гієрогліфа й відчиняли двері до різних національних та індивідуальних впливів. Отож на протязі XV, XVI й половини XVII ст. московські співаки, згідно своєї національної вдачі, й утворили Великий Знаменний напів, новий змістом і більший розміром, але цілком подібний до Старознаменного. Шляхом еволюції, на тих же засадах, цей напів утворив потім із себе нові галузі: московську, новгородську, усольську і т. д.

Все це праця й надбання сутомосковські і по духу й територіяльно. Виголошую ці старі й утерті речі, щоб краще підійти до питання Старознаменного напіву яко Київського.

Також є відомо нам, що Старознаменний напів зро-

дився в Києві і в своїй еволюційній течії завше живився з київського джерела. Таким він залишився й поруч нової своєї галузі — московського Великознаменного напіву в XVII ст., коли комісія Ол. Мезенця, в 1668 р., розглядала “що власне з церковного співу належить до Старознаменного напіву, що до Великознаменного, а що до Київського”. Дуже шкода, що з причини московського великодержавного наставлення сталась помилка в номенклатурі, бо фактично Знаменний напів треба було назвати Київським, Великознаменний — Московським, а Київський — Українським. Та важне те, що самі москалі відокремили Знаменний спів від його пізніших модифікацій (отже здавали собі справу й мали підстави до цього!) Тож, утворений в Києві українськими силами, Знаменний спів є сутоукраїнський і з походження й змістом (по крові). І які б редакції — “Ізводи” він не мав, себто в якому б місті й хто б його не переписував — він по суті залишається Київським, а за нашою термінологією — Українським, без огляду на дрібні зміни, що могли дістатись до нього в тих “ізводах”. “Ізводів” же маємо: Київський з Галицько-Волинським та Московський.

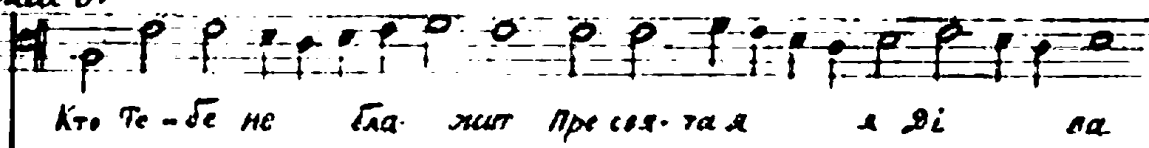
Кожний ізвод має свої різниці, розходження й відмінні в широті мелодій, іноді в самих мелодійних малюнку, в деяких мелодійних каденціях. Різниці ті не є устійнені, не сталі, щоб говорити про щось істотно відмінне. Вони трапляються у всіх ізводах навіть однієї класи. Істотної ж різниці “до непізнання” навіть такої, як буває в “перелогах”, а яка б з'явилась, коли б Догмати утворювались з різних джерел — нема, й сутоукраїнська стародавня істота напіву залишається однаковою в усіх “ізводах”. Вона світить не тільки з загального обличчя напіву, але блищить і в окремих реченнях його, як в окрузах мелодіки й ритміки прадавніх оригіналів української пісні, якої модифіковані зразки на родня пам'ять донесла до наших часів.

Цей український характер остільки ясний, що біля мелодій Знаменного напіву можна написати мелодії навіть деяких сучасних пісень і хоч вони не будуть цілковито збігатись, але загальна кровна подібність їх просто

Прийкмети

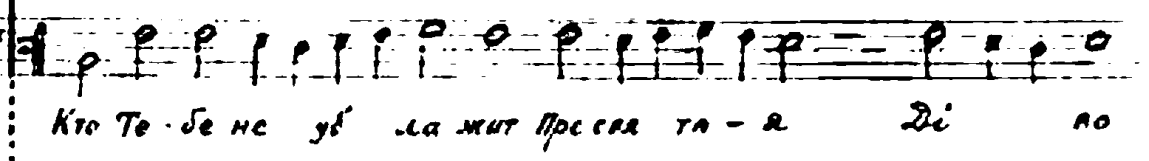
Глас 6.

Знаменна
Музика
Книжка
Музика
1911

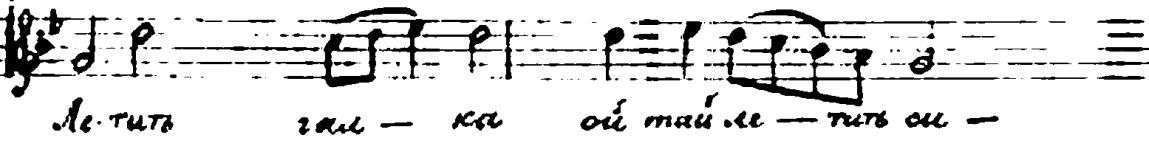
Ктo Те-бе не бла-жит Прeсвя-та я а ді па

Знаменна
Музика
Книжка
Музика
1911

Ктo Те-бе не уб-лажит Прeсвя та-я ді по

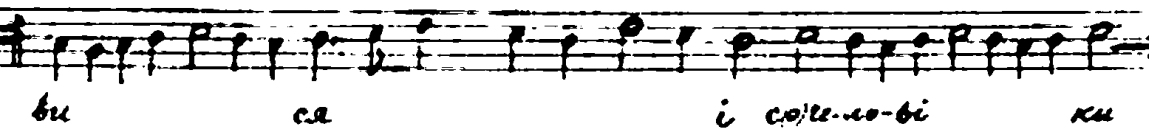
Українська
народна пісня

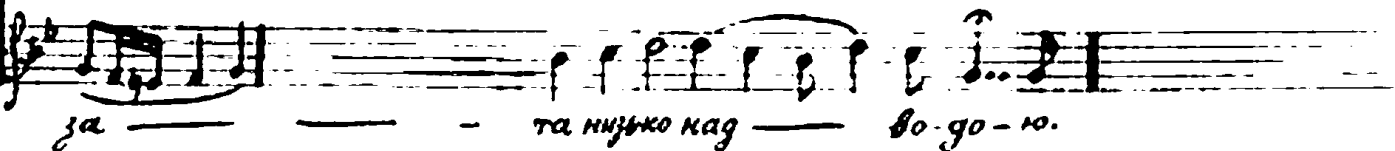
Ле-тить гал-ка ой тай-ле-ть си -

Глас 8.

Знаменна
Музика

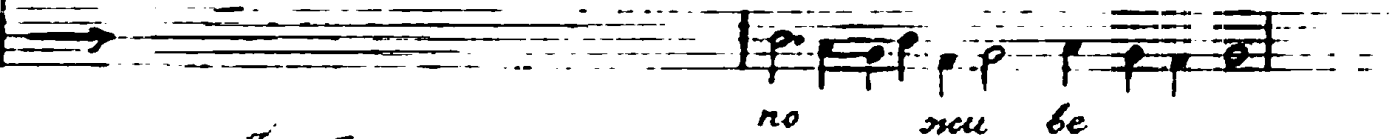
ви се і соле-ло-ві ки

за та нязько над во-до-ю.

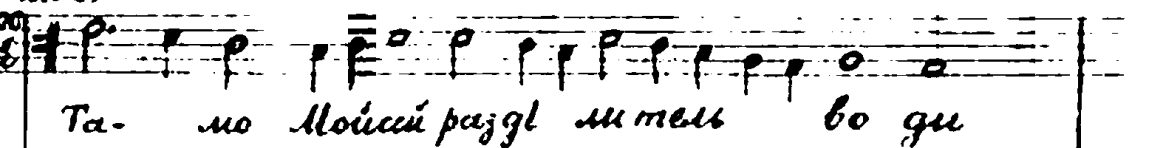
Че-рез на-ше се-ло та літї-ло по-ме-ло стов пом дим стов-пом дим

по жи ве

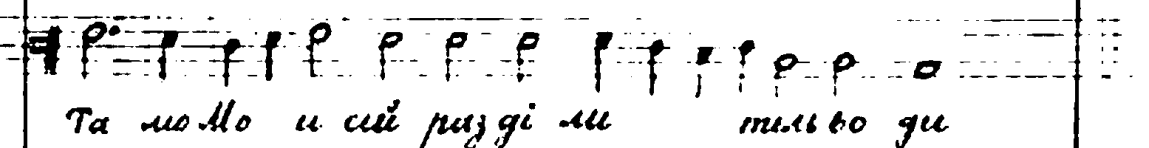
Глас 5.

Знаменна
Музика
Книжка
Музика
1911

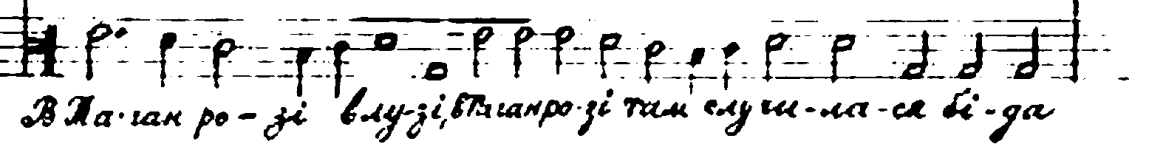
Та-мо Мойсей разді мить во ди

Музика
Книжка
Музика
1911

Та мо Мо и сїй разді ми тиль во ди

Українська
народна пісня

В Ма-ган ро-зі влу-зі, в Ма-ган про-зі ти слух-на-са бі-да

Гл. 3, як по добі "Красоті гирота"

Бог Господи Великий
Промолодів і виступив
взяті в прикладі
і крими милозвоноти

Бог Господи ... Благо словен градиі маже ко дме.

Нисна

Ой, виш - ва - етсья ... ми слога ... ми

Стих Свираниа
на Делі Філіппі
Промолодів і виступив

пріят не - м нами (Гімніодя — шу,
з Канону Возрождения, п. 1.)

Купальська

Церу наше сальце летіло деревце (колимо малино) а - годя пер во - на

Гл. 4, Сиданіа
І стигосовіа

уз рів ши на гробні вхо з... егда украдеся от вер

Веселюха

А в криво - го танца трека ждотів виводи

Васникові зороти
на по добі "Красоті
Дівства", гл. 3.

Бог Господи і а - вися на - м ... і т. 9

На Христа те шата - ся и - рог

Сиданіа по Пости - ву
хвобовіа, гл. 4. во ві

Гл. 4
хи і впа то - му ду ху

Гл. 8
Предато - му Ро - те геству

вращас. (Дивіться нотовий додаток). Їх зближас не тільки подих народної колективної творчости, але й ті гетерофонічні елементи народної поліфонії, що криються в отих “розходженнях-відмінах” різних ізводів (наводячи думку на характер стародавнього виконання їх). Отже, що українське, те є українське.

Щож матеріял тих співів є пливкий історично й по суті — про це говорить саме “знамя”, яке не було точною фотографією мелодії, а тільки дороговказом її, фотографією ж стало тоді, коли мелодія вже набрала національних різниць, барв і форми. Але навіть і в певній національній формі, та при “однозначному знамені”, мелодія весь час модифікувала і в дрібницях і в цілому. Навіть те саме ієратичне знамя було остільки не точне, що спосіб співання по ньому був не “спів з нот”, а “спів за нотами”, бо мелодія передавалась і вчилась на вухо, з голосу. Через те й наповнювала вона “формули” знамені в різні часи різним змістом різного характеру й забарвлення (національного в данім разі). Все невпинно рухалось, текло, змінялось і переклад на квадратову ноту треба вважати тільки феноменом, а не вислідом. Отже в нашім положенні треба й можна говорити тільки про загальний тип, нахил, характер цілого, омиваючи дрібниці (незначні відміни), себто оперувати поняттями “не абсолютно точними”, які хоч і не можуть бути математично обов’язуючими, але переконують, апелюючи до чуття й свідомости. Правда, що це аргумент не точний, але й матерія не точна. Не треба також забувати, що творення Знаменного напіву не було вільною працею художньої творчости (національної) з її власними законами й засобами, а було перероблюванням на свій копит чужого оригіналу.

Сам текст належав напівчужій книжній мові відмінної конструкції й ритму. Щож до музики, то первісний зміст ієрогліфічних формул з часом вивітриювався і треба було ці формули з їх довжезними періодами, чужими нашому співу, з незвиклим чужим розподіленням частин цілого, з чужою логікою мелодійного творення наповнити українським мелодійним матеріалом, поколовши його на шматки та розпорошивши його

національну одноцілість. Врешті вийшов якийсь дивний, хоч і гарний, спів, в якому зміст і дух нам рідний, а форма цілком чужа. Через те національні ознаки типу Знаменного співу треба ще шукати в нормально функціонуючій народній творчості, а це в світській пісні та її елементами підтверджувати родоводну й національну приналежність мелодій. Тут до помочі повинна стати Історія й Етнографія, постуляти ж теоретичного характеру повинні вживатись, як послуговуючі в другу чергу зогляду на безліч впливів та заплутаний історичний шлях нашої нації.

Такий мій погляд та історична концепція.

Тепер перейду до своїх догматів.

Догматів в знайдених старих співацьких книжках до XV ст. немає. Вони з'явилися вже в той період нашої історії, коли Москва остаточно відокремилася від Києва й замкнулась в своїй фанатичній самотності, гірше чорта боячись чужих впливів. Київ після татарської навали 1224 р. продовжував стару релігійно-просвітню роль після малої перерви. Половина XIV ст., поки ще не було наступу католицтва і церква українська не була втягнута в затьяжну й тяжку боротьбу, була досить сприяюча релігійно-мистецькому творенні. Безсумнівно, що в ті часи й утворилися Догмати, що як і кожний твір колективної музики повинні були пройти довгий шлях обробки та колективного освоєння перш ніж попали до співочих книжок XV століття. Тереном їх творення, зогляду на вище сказане, міг бути тільки Київ і Україна. Бо згадувана вже комісія Мезенця 1668 р. не знайшла для Догматів двох типів, а зарахувала їх до напіву Знаменного, себто до прототипів київського походження. Через те ми бачимо їх в книжках як українського так і московського походження. При чому там і тут вони існують поруч з напівом Великознаменним — Столповим, як напр. в Рукописному Ірмолої Мельниковича-Тяпецького з 1733 р. (з Галичини).

Щодо мене, то на жаль не маю під руками двох власних ірмолоїв, які залишив у Кисві, — один рукопис з XVIII ст., другий — як видно перводрук, можливо ки-

ївський, а може почаївський, зроблений "набором" нотами, різаними як видно на дереві. Тож користав з "Гласопісниця" Дольницького з 1894 р., якого старано перевірів з львівським Ірмолоєм з 1904 р. (передрук з 1700 р.) та з вицезгаданого рукописного Ірмолая письма Георгія Мельниковича-Тяпецького, с. Тяпче біля Болехова й Гошева в Галичині з 1733 р., а також з Октоїха (хорового) Київсько-Печерської Лаври, вид. 1910 р. — тепер унікал. На боці залишив "Простоїніє" Бокшая з 1906 р., "Напівник Церковний" Ігн. Полотнюка 1902 р., та "Простоїніє" підкарпатське оо. Василя Івана Хоми, передрук 1936 р. Отже маю на руках документи, яких український характер поза дискусією. З ними звірів я Догмати Знаменні, вжиті мною, і бачу, що мелодії є тіж самі цілком. Коли й бувають які розходження, то по більшості в широті мелодій та в вартості окремих нот, що більше говорить про переписувачів та розшифровщиків знамені. Іноді опущено окремі речення, але все, починаючи від кістяка мелодії, має тип, характер, нахил один і той же.

Отже, по моїй думці, мої мелодії треба вважати як один з "ізводів" Старознаменного напіву, рівноцінний і згоджений з українськими безсумнівними Ірмолоями, цебто признати їх українськими по змісту й походженню. В цьому нас переконують не слова, а самі ноти тих напівів, а також історичний процес розвитку Знаменного співу. Знаю, що такий погляд йде проти утертого московськими дослідувачами, але треба приглянутись, щоб самому побачити.

Не можу не висловити свого подиву до цих мелодій. Я тієї думки, що як композиторській роботі, їм личить одне єдине слово — геніяльність. Вони є виїмкове явище в музиці взагалі і найкраще, що дав Знаменний напів на протязі свого існування. Рідко можна знайти шедеври подібні цим. Мелодійна й динамічна насиченість, містерійна глибина змісту, надзвичайна, іноді просто екстатична взнеслість, разом з тим ясність і логічність музичного викладу, сміливість замислу цілого з'єднана з стрункістю частин та ювілерною делікатністю обробки деталей, а головне захоплююча щирість

і той подих народньої творчості, вічно свіжої, з безкраїми просторами вокалізації, — все це робить ці пісні уніком в світовій релігійно-вокальній літературі.

Взагалі про церковний спів. Церковний спів, невідомо коли принесений в Україну — мабуть ще в IV ст., — був не візантійський, а греко-сирійський в македоно-слов'янській модифікації й обробці. Візантія в музичному й етнографічному відношенні ділилася на Схід і Захід, і коли в першому домінували течії старогрецької культури з орієнтальними впливами й закраскою, то на Заході (з Царгородом) панувала мішанина двох класичних культур — грецької й римської. Тож в ґрунті релігійного християнського співу Схід мав малу стародавню музичну систему із звязаних тетраходів (Терпандер за 645 р. до Христа). Ця система була проста, сувора, стояла близько до народнього співу, була злучена з сирійським давнім звукорядом і цілком підходила до нашого давнього звукоряду (див. Колессу!), який в церковнім співі у нас набрав вигляду чотирох трихордів (великих терцій) повязаних півтоном. А наша старознаменна сіміографія з походження цілком грецько-сирійська. Той спів прийшов до нас з слов'янських осередків Атону, цієї передаточної станції східних християнських впливів на Захід і в слов'янські землі.

Візантія ж випрацювала свій окремий стиль церковного співу на підставі великої грецької музичної системи незвязаних тетраходів, та збудованих на ладах, що не мають жодного відношення до нашого церковного звукоряду і системи. За вимогами пишноти імператорських та патріярших відправ церковних (щось нагадує виникнення Великознаменного напіву в Москві), цей спів на час офіційного впровадження християнства в Україну, себто на X. ст., набрав найвищого ступня штучности світського співу через звязок з театром та працею хорових товариств "Дім", з репертуаром напів-світським напів-церковним. Цей спів мав свою окрему дуже складну й опрацьовану кондакарну сіміографію. Той спів принесли до нас при Ярославі, в 1051 р., "тріє богомудрі півци от Грек" (швидше це були слов'яни з Атона, бо Греція тоді була в сварці

з Україною-Русю після війни 1047-48 рр.) Він задовольив забагачки наших Владик з греків та грекофілів і призначався не для крилосного виконання, а для співу священнослужителів у вітварі (попадики), і мав в собі всі прикмети того візантійського штучно-театрального скриглення, цілком не подібного до нашого співу, про яке Ігумен Данило (XII ст.) казав, що то “верещання”, а московські фахівці XVII ст., — що “у греков своя погласіца”. Як чужий нам і по духу і по мелодії, і по виконанню, трудний та заплутаний в сіміографії, він скоро забувся й тихенько помер на початку XIII ст. Але залишив по собі ідею й тенденцію до “демественнаго мастеропінія”, яке зреалізували в себе москалі в XVI ст. (ми були вже під західними впливами). Таким робом кондакарне знамя та спів мабуть не мають до нашого співу жодного відношення і в ньому не заховано типу нашого Старознаменного співу, бо то був тільки модний візантійський подарунок, якого викинуто, коли мода минула.

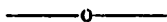
Щож торкається нашого первісного Знаменного співу, то дійсно уявити його з крюків XVII ст. до тогож перепертих на дубову квадратову ноту, — це все одно, що уявити собі вдачу якогось предка, дивлячись на переретушовану репродукцію старої фотографії, зробленої з мальованого портрета, який, до речі, загубився.

Дуже мене втішив Ваш аналіз Різдваної Стихири “Слава в вишніх Богу”. Чудово зроблено. Прекрасний аналіз, але й стихира причудесна. Мене ще давно вражала ця архітектонічна стрункість і в тексті і в музиці. Але коли текст робили майстри за класичними зразками красного письменства, то треба подивляти не менше й майстрів музик, що підігнали оті “тропи” під текст так, наче вони утворились разом одночасно. Можна після цього собі уявити, які то фахівці музичні та таланти сиділи в свій час у Києві! Цеж цілковито пісенна форма сучасної музики! Прекрасно з початку до кінця. Мене не дивує, що зробили так чудово аналіз, Вам і книги в руки, а от цікавить мене, де Ви взяли той підручник “знамени”? Невже це Тихона Макар’ївського? І як

Ви могли його дістати і де? Напишіть. Я шукаю його, того "ключа" й ніяк не можу знайти.

Що торкається Лаврського Співу, то про нього треба писати цілу розвідку, а у мене вже нема терпцю й сили. Хочу також написати (але потім) про Калішевського і його спів. Він був колос в утворенні хорového звука, цілком нащадок старої українсько-італійської хорової традиції, але мав якийсь садистичний нахил несвідомого малороса-плебея до чужого, панського, до російського в найкацапській його прояві. В останні роки захоплювався й провадив програму самого "Компансійського" характеру. І не було більшого сарказму, якого міг породити його дотепний мозок, як на адресу Лаврського співу, який він вважав дурним, мужицьким, некультурним і т. д., сам вигукуючи кацапські вавілоні під могилянськими склепіннями Софії. Це був цікавий тип: геніяльний диригент, цілком необразований музикант, найправдивіший українець з просто Репінським обличчям, з українським гумором і дотепом, із вчинками найгіршого кацапа-обрусителя як в музиці, так і в житті. Чоловік, що мав репутацію моральну чорта і який ставав небесним херувимом, коли брався за камертон... Такі геніяльні протилежності могла дати тільки Україна під "благосним російським пануванням"... —

Ол. Кошиць.

13. III. 1940.

СШШУСЬ сповістить Вас, що листа Вашого, ноти, а також і книжечку Ольжича ("Рінь") одержав. Дуже вдячний. Книжечку перегляну й зараз же вишлю.

Мені дуже приємно, що моя Літургія Вам сподобалась, та що Ви знайшли там дещо цікаве й маюче цінну музичну. Хоч до своїх творів я стаплюсь в першу чергу критично, але мені дуже дивно, що музики українські праської школи ніколи навіть не згадали про них, ніколи й ніде. Навіть не вилаяли, наче їх не існувало, або

краще, щоб вони не існували. Тоді як критика європейська і американська дала їм присуд докладний і не то що гарний, а навіть кращий. Я тої думки, що європейські й американські критики щось таки трохи розуміють і, мабуть, мають підставу так оцінити мою роботу, хоч би й не з національного боку, а тільки музичного.

Для зразку посилаю Вам критику на мої перші пісні з англійським текстом (перекладом) видані Вітмарком. І це пише "Мюзік супервайзорс журнал", а не вулична газета.

"ПІСНІ УКРАЇНИ — аранжовані для хора Олександром Кошицем. Цей новий випуск, репрезентований сьома номерами, притягас до себе увагу одним престижем імени блискочого диригента Українського Національного Хору. З другого боку, внутрішня цінність аранжовок є остільки висока, що при ознайомленні (з цими піснями) вони притягнули б до себе увагу прихильну й тоді, коли б цілком невідоме ім'я, або навіть жодного імени не було на них поставлено.

Тут немає жодних екстравагантних напружених зусиль видавити з народної пісні "ефекти". Навпаки, перед нами праця майстра-артиста, який брідить перекручуванням, або викривленням питомих рис пісні. А в наслідок цього (як це є в його ж аранжовках американських — Фостерових "Олд фолкс ет гом" і "Сюзанна") підноситься природний чар пісні, в той сам час, як їй додається нова глибина й сила: проста селянська (на наших очах) виростає в "даму високого світу".

Музикальна сила, краса, майже непомітне доторкнення, якими досягаються ці трансформації (в той час, коли ніщо найменше не принесено в жертву) є такі, що можливі вони тільки тому, хто сам має майже неймовірну силу творити вокальні ефекти.

Передомною чотири номери: "Баба", "Скрипка", "Колискова" і "Хваліте". Всі вони співочі, барвисті, повні милого, природного (законного) чару. Можливо, що "Колискова" є найбільш екстраординарна між ними, але я почуваю, що тільки зміна власної настрою може дати базис для переваги, бо кожна річ є цінним вкладом в літературу неакомпанованого хорового співу").

Вілл Іргарт, директор музики в Пітсбургу, Пенсильвенія

.. Music Supervisor Journal, October 1933. The official organ of the musical Supervisor National Conference.

Я думаю, що Вілл Іргарт, відомий педагог і музичний критик, теж щось розуміє... Тож, я не гніваюсь на наших молодих музик та критиків, які навіть Філарета Колессу з його аранжовками не вважають достойним їх пера. Дуже трудно бачити такі "дрібні речі", коли власна фігура заступає світ. Кажу останню фразу не без підстави. Недавно в газеті "Америка" була досить весела стаття д-ра Б. Кудрика про аранжовку й розробку української народньої пісні. Там чорним на білому написано, що цею справою займався Лисенко та Леонтович, дуже мало Стеценко (до речі, нічого крім колядок!), а далі займається "автор цих рядків" (Себто сам ган Доктор). Ну, при таких справах треба сидіти мовчки...

В такому солідному й багато обставленому науковими силами журналі як "Українська Музика", правда, було сказано дещо й про мене: говорилося про нотодрукарні та взагалі про місця, де виходять в світ ноти. Коли згадалось про "Чернечу гору", де ігумен о. Гліб Кинах, рятуючи від загибелі українські церковні твори, завів міміограф, сказано було: "де друкує свої твори Кошиць"... І за те спасибі, коли добре розкусити цю ірону.

Кажу це все не з образи чи досади на наших музик, бо з мене досить того, що маю від закордонних, а так... прийшлося до слова. А друге те, що Ви перший заговорили про мої речі з критичного боку, а до того ще й стільки гарного сказали про мою Літургію, що я просто зворушений. Коли б не Ваша перша українська критична оцінка, я звичайно не дозволив би собі так понижуватись, щоб самому говорити і про критику, і про свої речі з боку критики, але мені дійсно цікаво, який погляд може мати український критик на мої, все таки українські, речі (я хочу самого суворого!). Тож я радий чути Вашу оцінку (до речі, дуже поблажливу) не через похвалу, а через те, що в ній я побачив, що від Вашого ока не втікло те, що для мене саме цінне в тій роботі, та що може помітити тільки чоловік знайомий з хоровим мистецтвом практично, й з боку художніх можливостей, які заховані в нотах. Не кажу вже про українство. Че-

рез те мені так цінний і приємний Ваш присуд. Скажу ще раз, що втішили Ви мене дуже.

За те засмутили дуже Вашою звісткою, що, здається, змушені будете шукати іншої роботи. Просидівши десять років без праці, будши обкраденим до шпенту з заробленого, відчуваючи неблаганні злидні за вікном, я Вас розумію, як може ніхто. А що саме страшне — це відчувати, що людина в клопотах і не могла допомогти йому! Це є Америка. Хіба дома ми могли зійти на такі пси?! Нас обкрадено і матеріяльно й духово, вигнано з нашої рідної хати на поневір'яння серед чужинців, а ще гірше — своїх, з нашою музикою кинута в помийницю темноти й хамства та звіринної жорстокости, яка керує боротьбою за існування... Що може дати така дійсність мистцеві? Може натхнення, чи охоту до чину? Чорта з два... Крім думки про мотузок — нічого. Паршиве життя, паршиві люди, паршиві обставини, паршиві справи, все...

Тільки й відради, що побалакаєш з ким про якісь там "крюки", "фіти", "кулізми"... (Це назви з старої української церковної музики — П. М.) Та й то з Вами першим. Кругом така обмежена закутина інтересів, особливо музичних, що я стараюсь як можна менше бачити людей, що мають яке небудь відношення до музики, особливо тих, що "все знають" (таких більшість), або тих, які п'яні від першого успіху. У таких не тільки хвіст, але й мозок "бубликом", чи як каже Самчук — "кандібобером". А найстрашніше на світі після композиторів — співаки. Я волю побачити чорта..., ніж обголену фізіономію, по якій сметаною розпливла так знайома мені тенорова глупість, або басова комічна самозакоханість. А та тиха, притаєна заздрість, що завжди говорить "на здогад буряків, щоб дали капуста". Або "торжественна мовчанка", що свідчить про "торжественну глупоту", як казав доктор Милосевич! Все ж це відбирає у людини шматочок життя. Як же тому, хто має за плечима 65, куйовдитись в цьому!? І найстрашніше, коли приходиться куйовдитись. Але ж це тільки музики, а щож говорити про тих, що тільки хрюкають про музику, а, не дай Боже, ще й платять за неї! Бідне, бід-

не й нещасливе життя правдивого мистця, коли він не може кинути того мистецтва, щоб не умерти без нього!

Ну, та один Бог на світі, і один спосіб впорядкувати наше життя — це його воля. Як він скаже, так і буде. Я вірю, бо недавно сам зазнав цілковитого чуда. Колись буде нагода, розкажу.

Ви питали про Бойченка. Коли маєте охоту, то пришлю Вам його твори, що недавно одержав і пролежав від них в ліжку більше тижня.

Напишіть. Міцно стискаю Вашу руку. Коли хочете то можу прислати і книжку рецензій на мою концертну роботу за кордоном. Не для того, щоб пишались, хоч і є чим, а щоб Ви могли побачити, як то приймали українську пісню закордонці і що та пісня з ними робила, та як вона прислужилась Україні.

Ваш. О. Кошиць.

—o—

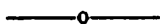
6. IV. Навечеря Благовіщення 1940 р.
Бічгарст, Л. Айлснд, Нью Йорк

ЗВЕРНУЛОСЬ оце до мене теж видавниче товариство Вітмарк, щоб дав їм ще чотирнадцять пісень до друку, тож прийшлося спішно засісти за роботу. А оце на цім тижні Господь надоумив наших українців зробити концерт на Українськiм Конгресі у Вашингтоні. Залишилось по святах яких три тижні, от і роби концерт!...

Послав Вам ноти М. Бойченка³⁾. Дивіться самі, що воно є. Що торкається мене, то безогляду, — що Бойченко є мій приятель, колишній мій акомпаніатор Студентського Хору, брат мого близького друга, високо-

3) Микола Бойченко — український композитор і музичний теоретик. Перед війною працював в Чернівцях, Буковина. По війні десь зник. Див. про нього в "До джерел історії української музики" П. Маценко, "Новий Шлях", 1940 р., Саскатун.

освічена людина, естет найделікатнішого гатунку і, може, найкультурніший між сучасними українцями, — все ж, переглянувши його знуцання над українською піснею, я написав йому, що ніяк не можу погодитись з такою трактовкою пісні взагалі, а української зокрема. Ну, а далі самі побачите.

14. VI. 1940.

ПРОЧИТАВ Вашу статтю відносно рекордування пісень і хочу зараз же висловити Вам свою подяку за авторитетне підтримання цього питання, а головне за те, що серед причини нашої інертності Ви ясно зазначили той страшний гріх, на який хворіють українці, а який старанно всюди замовчується та закривається якими хочете словами, резонами, виправдуваннями й гаслами: власне заздрість, що туманить голови на всіх кроках і ділянках українського життя, вносить отаманію, хаос, ворожнечу, отрую й гальмує кожний добрий почин. Хоч це й є наш "первородний гріх", але боротись з ним треба і слава тому, хто підносить про це голос явно й одверто, як зробили Ви. Через те прийміть щирю подяку від мене, який того голосу в цій справі підняти не може, бо власне мені оте лихо й накинуть мої заздрісники. Досить того, що конгресова програма була утворена не мною, якого мистецтво було на програмі зазначено ("концерт хорового мистецтва"), а якимись "раками-отшельниками", що з своїх нор позапускали свої пруги у всі найменші закутки тутейшого мистецького життя й потихеньку керують ним на свій лад (досить поганій). Самі нічого не роблять і не в стані робити, а другим не дають... Давайте поговорим про щось краще.

Я регулярно одержую від Вас часопис (Новий Шлях) з Вашими дописами з музики і дуже вдячний Вам за це. Дуже добре діло робить, культурне, освідомлююче, а головне підспосібне до сутоукраїнської му-

зичної акції, бо відчиняє очі ляїкам на багато речей, про які вони не чули. Добру форму вибрали для підживлення інтересу до музики, а це форму анекдотично-оповідальну, яка найбільше надається для популяризації. Не даром сам Христос "в притчах глаголав".

Добру справу підняли Ви з диригентськими курсами¹⁾. Це те, про що я говорю безперестанно десять років — і як горохом в стіну! Старі не хочуть, бо бояться молодих, які можуть їх зіпхнути, тоді як вони цього не заслуговують, бо винесли на власних плечах всю культурну акцію в Америці. А молодим організація цієї справи не в голові... Недавно один з американського відділу "Свободи" запропонував мені дати декілька історичних лекцій з ділянки української музики, і пообіцяв цю справу піднести "де треба", щоб знайти "спонсорів"... і за місяць повідомив, що знайшов фінансування лекцій по десять доларів за лекцію, а переїздом мій. Спритно? Оттаке вийшло і з справою курсів. А тепер, коли Ви почали в Канаді, а у мене був на обіді один з редакторів "Свободи" і я оповів йому про те, то Канада поділлала вже хоч стільки, що він підскочив і почав ламентувати: "Чого ж Ви не робите, ми підтримаємо?" і т. д. Виходить, що коли кожний союз має для культурних цілей гроші й цим опікується, повинен для них робити я, коли я хочу курсів...

Дуже прошу Вас, надішліть мені, коли буде можливість, хоч нарис лекцій на тих курсах, щоб я мав уяву, як Ви вив'язались в тих обставинах. Особливо мене цікавить, як Ви розв'язали проблему диригування, що потребує практичних вправ і відповідного хору. Взагалі ж пишіть, коли зможете.

Ваш О. Кошиць.

П. С. Книжочки (три) повертаю й сердечно дякую особливо за збірку поезій Стефановича.

¹⁾ Диригентсько-вчительські курси були відкриті на два літні місяці Українським Національним Об'єднанням Канади в Торонті, Ont. Потім вони змінились на "Вищі Освітні Курси" й відбуваються кожного літа. Пізніше вони стали зразком і для інших організацій в Канаді й Америці. П. М.

КОЖНИЙ раз, як дивлюся на Вашого листа, що чекає відповіді, то стає просто ніяково. Я людина порядку перше всього і мене мучить неохайність більш за все ..

Причина моєї моччанки, як знаєте, є робота над програмою Конгресового концерту. Фактично не над програмою, а над тим безголов'ям, темнотою та інтриганством, яке маркує кожну справу. Повторюється з трохі інших тонах те, що було підчас фільмування "Марусі". Але тут гатунок трохі інший, вищого рангу, а через те більш огидний, бо непростимий, неоправданий і непотрібний. Справа проста: Конгресовий Комітет (ті ж особи, що і в комітеті Виставовому), тихенько й ласкавими словами приспавши мою пильність, — сам ставить музикальну програму в сольових точках... Я зовсім проочив можливість повторення того, що було на Виставі, коли мене вплутали в таку програму²⁾, що соромно згадувати (діточки, гацадрала, вундеркінди і т. д.), та зайнятий хоровою справою, забув поставити в умову мою контролю над музичною програмою. А наш "комітет", що інспірується збоку, наготив в програму такі речі, як три підряд "Думи" у виконанні сопрано, якісь пісні, що пеуть характер і ідею концерту історичного ("Як їхалам я з Гамерики" і т. п.), і всього таку кількість, що вистане на три концерти, а до того ще зо три промови, що вже повертають все в мітінг, або "концерт під церквою". Я думаю, що Ви вже читали про ті сольові точки в "Свободі".

Отже, я опинився в положенні людини, яка фактично все те улаштує й несе відповідальність за такий "гарний смак" та таку "музикальність" і знання концертного тону та музикальної "пристойности". Мені тільки залишається під своїм ім'ям зазначити, що я "відпові-

²⁾ Тут мовиться про програму Конгресового концерту у Вашингтоні, яку О. Кошиць укладав як історичну вокально-хорову картину і виконувались історичні пісні, починаючи з XV ст. Всі інші додатки нищили згадану картину й тому стільки обурення в О. Кошиця. П. М.

даю тільки за хорові точки", але чи це хто догляне!? А коли догляне, то чи зрозуміє? Ви не можете собі уявити, скільки то коштує нервів ота вся загуменковість, оте селяхство, ота упертість, що личила б звичайним людям, а не інтелігентам, та ще й провідникам. Глянувши на таку програму, людина "серйозного музичного тону" може або вмерти, або не повірити, що так складаються репрезентаційні програми, та ще й на такі урочисті моменти, коли декляруються наші права на місце серед культурних народів й демонструється наше "свропейство".

Ми ж хочемо показати, що не їмо супу жменюю, хочемо завірити людей культурних, що оті всі конгресові постанови, резолюції, деклярації і всілякі інші "ації" — є голос народу культурного й вимагає рахуватись з нами, як з людьми, не тільки свідомими політично, але й вихованими по людському. А тут тобі така програмка сольового співу! І це поруч з історичною лінією, яка переведена в хорових точках... Звичайно, що говорити з нашими "інтелігентами" все одно, що обговорювати тонку поезію Стефановича з grosерниками. Але ж не говорити не можна, бо вся істота протестує проти цього міщанства, а крім того сам опинився в помийниці за всі свої гарні наміри й добру художню роботу...

От чим я більше всього був зайнятий весь цей час. Кажу зайнятий, бо хоч і провадив хорову роботу, а весь настрій зіпсований і думка не може одірватись від цього дикого факту: музичну програму укладають політикери з газетярами та асекураційними агентами на додачу! Це можливе тільки у нас. То є правда, що немає страшнішої людини, яка прочитала одну розумну книжку, або коли вона "укінчений гимназист"...

Вибачте, що так багато балакаю на цю тему. Про хор могу сказати, що я давно вже не мав таких голосів, особливо чоловічих. Вісімнадцять басів, як леви; тенори криють які хочете ноти. Динамічні можливості чудові, менші художні, себто потребують трохи більше роботи. Але вже один факт, що за одинадцять проб виготовлено концерт з чотирнадцяти номерів (два гімни) — фактично є рекорд. До того ж не кожна проба була

в повному складі, як це завжди буває. Це все тому, що приймають участь персонально дяковчителі з своїми добірними голосами з хорів, а до них додано ще професіоналістів, майже всіх моїх бувших капелян. Хором я задоволений, але мало часу й не все доведено до того ступня, до якого я звик і хотів би. Ну, та надія на Бога, що не дасть мене з'їсти тим "складачам музичних програм", та тим, хто їх інспірує...

Дуже мені хотілось би, щоб Ви почули, як звучить наприклад "Хор Бранців" з "Гамалії" Лисенка, або "Прометей" Стеценка! Є чого послухати. Або як дадуть двоголосний канон мого "Уже літ за двісті". Теж є що слухати.

Ваш О. Кошиць.

П. С. Чого не пишете? Спасибі за "Стефаноса". Це дійсно поезія. Є там вірші, які треба не деклямувати, а кричати — стільки там емоцій і динаміки! Хвилює й ворухить до сліз: це живий ураган поезії. Дякую дуже. Напишу потім про нього на дозвіллі трохи більше. Дякую за Вашу статтю про Микишу (Тараса).

6. VI. 1940.

НЕ дивуйте, що так пізно відповідаю і на Вашого гарного листа і на засылку часопису. Поводжусь так тому, що й досі не прийшов до пам'яті по концерті, бо був виснажений до краю.

Слава Богу, що концерт пройшов дуже добре. Хор чоловічий був дійсно мужній і по звуку і регістром (від контр ля бемоль до верхнього сі), що так надається добре до героїчного та історичного репертуару, а мішаний хор був не гірший, коли не кращий. Деякі речі співали краще ніж моя бувша Капеля. Дисципліна була моя й через те я міг робити, що я хочу. Тож концерт приніс мені не втому, а оздоровлення і я дякую Богові, що послав мені по довгих літах таку втіху. Коли б українці хотіли, то могли б мати цю втіху і для себе постій-

но, і була б користь і для справи і для українського мистецтва. Та ба... всі українські наміри й захват — це солом'яний вогонь, після якого залишається багато попелу і досить несмачного. Добре було б, коли б хоч на рекорди спромоглися, а то можливо, що цей концерт листрелено в повітря невідомо для чого. А гроші на нього витрачено...

Перечитає сьогодні Вашого листа. Дуже радію, що сподобалась Вам книжка "Українська пісня за кордоном" і не дивуюсь, що про неї нічого не чули й не знали. Поява цієї книжки викликала в свій час такий вибух газів, незрозумілої на перший погляд ворожості, огидного сичання й інших проявів, що я очі витріщив. Замість того, щоб радіти, здобувши такий атестат світового признання для нашого народу, його пісні й хорового мистецтва, — така лява скаженини й ідіотизму.

Автор статті про ту книжку в "Свободі" дійшов до того, що не признав її "книжкою"?! Можете собі уявити? Не мало спричинились до того й капеляни, що й Вас годували різними інформаціями стільки років в Празі, а також і ті земляки наддніпрянські, які й тепер їздять по Канаді та розводять політику. Так от так ту книжку було запаковано для української суспільності навіки, на радість всім музичним нездарам, та на користь "братніх почувань соборників". Тільки й всього, що Т-во моєго імени в Парижі розіслало її по всіх бібліотеках світу і коли українці захочуть знати щонебудь про себе за часів повоснних, нехай ідуть до Лондону, Парижу, Риму чи Нью Йорку. Тіж і такіж почування й наміри, як згадано вгорі, водили й рукою автора другої книжки про Капелю, — "Українська пісня в світі" Ол. Пеленського і на те дав достойну відповідь в своїй брошюрі Ол. Чехівський. Ту брошюру Ви маєте від мене, а книжку можливо читали. А коли читали, то не могли не помітити, як автор наївно розліплює на моїй фігурі поруч з найкращими критиками й капелянські, на яких вишито ім'я його і його однодумців. Виходить зовсім "по нашому", бо все гарне вилітас в словоблудії половою, а паскудне реально ділас з найбільшою енергією. Жаль тіль-

ки, що нічого з того не виходить, і правда буде завжди зверху...

А тепер перейдемо до М. Бойченка. Той бідолаха при всій своїй інтелігентности й рафінованости навіть не зрозумів мого листа, в якому я його лаяв за вівісекції на народній українській пісні. Відповідаючи мені, він написав цілу дисертацію про те, що кожна річ, як і кожний тон мають свої обертони, і одні їх чують, а другі не чують. Ну, коли людина чує обертони, а не чує тонів, то тут ні критика, ні благання, ні погрози не допоможуть, бо треба лікаря. Отак перервалось на цьому наше листування через світові події. А шкода!

Ви згадуєте також "сморбного главою" д-ра Б. Кудрика з його словоблудієм в "Огляді історії української церковної музики". Не те страшне, що він пише, а те страшне, що знаходяться люди, які його писання друкують. Бо завдяки тому, що тема маловідома, малодоступна, малоцікава (для загалу) й маловисвітлена, оті маячіння можуть піти поміж люди й тоді вийде, що поза трійцею: Березовський, Борзнянський і Ведель наша церковна музика не має нікого крім Матюків... Шкода, що свого часу Ви не написали "Протиогляду", але ще й тепер не пізно. Бо зрозумійте, що все те "друковане" і, можливо, що й читане.

Що торкається ж цього музиканта, що був би вродився компоністом, коли б не заспівали півні, трудно щонебудь сказати. В цій вегетаріанській музиці найтяжче є те, що трудно знайти, відкіля він позичає павзи, бо ноти впізнати можна з першого ж разу. Я думаю, що він став компоністом комусь на злість... Що ж до плодовитости, то то є біологічний закон, що всі нижчого порядку організми розпліджуються почкованням⁶⁾. Але від цього світові не легше.

Недавно розглядав я "Великий співанник Червоної калини". Ну й набрався ж я біди! Не хочеться вірити

⁶⁾Це найпримітивніший спосіб розмноження клітин, що зветься безпосереднім, прямим поділом, або амітотичним. П. М.

счам, коли бачиш, що очолюють його оті "Знамениті стрілецькі пісні" з їх кухонною мелодікою й отим опрацюванням. Отже ми дожили до часів, коли "жовнярські жарти" реклямуються як музичні шедеври та патріотичні художні цінності, і то в зв'язку з нашою визвольною боротьбою! Змішування найвищого патосу з найдешевшим ерзацом!..

Для вшанування пам'яті Стрілецтва та його патріотичного чину не треба вивішувати їх брудної білизни, а досить було взяти дві-три гарні мелодії (які там є!) й ними схарактеризувати і добу, і її тонус, і світлу пам'ять стрілецтва, а не викладати дешевенькі жидівські вальчики та напівросійські солдатські пісні, від яких стає соромно. Не знаєш чому дивуватись: чи глупоті, чи наївності авторів. Вони, правда, вибачаються пієтизмом до Стрілецтва, але такий пієтизм тільки псує легенду, яка стає вже героїчною історією. Про гармонізацію вже й не кажу, там є що подивляти... Певний, що коли пройде чад минулого, а голова просвітлішас, то критика скаже те саме. Помимо всього я там був заскочений дивною несподіванкою. Моя гармонізація пісні "Про Нечая" помічена: Н. Нижанківський! Цю пісню я записав на Кубані в 1903 році і тоді ж її згармонізував, а видало маленьке видавництво "Криниця" (точно не пам'ятаю). Отже, як видно, "авторові" попався перший листочок того видання і він совісно його надрукував під своїм ім'ям, змінивши один акорд та розставивши слова згідно свого розуміння й знання народньої словесности музичної ритміки, себто — зіпсувавши... Через те, що більше слів у нього не було, як не було й другої частини пісні, то в тексті він вмістив тільки той один віршик, що був під піснею, тоді як в оригіналі вся пісня має найменше тридцять віршів. "Де мортуїс — кажуть — авт бенс, авт нігіль", але правди немає де діти, а ще й тому, що це стає тепер звичасм...

Ваш О. Кошиць

БУЛО б добре розвинути такі думки¹⁾.

1) Всі народи мають зарековдане своє тоничне мистецтво, українці — нічого крім "Бесілля" Гуменюка, од якого у культурної людини шкіра злазить;

2) Не маємо приличних рекордів ні для продажу, ні для музеїв і збірок "скарбниці людського слова", ні для репрезентації.

3) Тепер, коли ми втратили політично все й коли настали часи нищення всього українського, а не будування й розвою, — ми не маємо жодної змоги ніде, крім Америки, записати (на рекорд) українську пісню, а вона є те єдине актуальне, що залишилось нам і для національного виховання нашого молодого покоління і для маніфестації українського національного духа у світі.

4) Тепер настали часи нищення української Нації не тільки фізично, але й духово і не тільки силою, а й найгіршою зброєю — фальсифікатом .

Ви самі знаєте, як фальсифікують большевики (Москва) нашу народню пісню, паскудячи мотиви, наближуючи їх гармонізацію й голосоведення до кацапського, підмінюючи оригінальний текст і сюжети народні штучним паскудним витвором. Все сплановано на те, щоб понизити, подешевити, довести до зникнення, до забуття, або до цілковитого злиття з кацапщиною в большевицькому кітлі.

Пісня має свою традицію в характері її артистичного виконання, базованого на мистецьким удосконаленні народніх рис як мелодії так і виконання її. Ця традиція плекалась віками в сольовому й хоровому співові, є витвором високомистецького українського духа й має джерела в стародавній високій українській музичній культу-

¹⁾ Я хотів написати допис про потребу запису на платівки (рекорди) української пісні і особливо під проводом такого мистця як О. Кошиця. Про те я згадав в листі до нього і цей лист є відповіддю. П. М.

рі, яка зв'язана з європейським мистецтвом, та яка в свій час вигодувала на свою голову московську гадину, яка тепер добиває напів мертво свою матір — Україну.

Останнім носієм цієї славної традиції був М. Лисенко, а з його співробітників залишився між живими один я. З припиненням артистичної діяльності Лисенка, а потім моєї хорової роботи з Студентським хором, пісня на концертній естраді вмерла з початку німецької війни 1914 р. і перестала, так би мовити, існувати в звуковій традиції. Діяльність моєї Української Республіканської Капелі була вже в іншій площині, з другими наслідками, та й та припинилась вже 16 років тому. Отже, нитка традиції урвана.

5) Тепер, коли ми старасмось затримати при житті рештки українського мистецького духа, душу національну, хто і яким способом буде підтримувати той святий вогонь? Нове покоління? А хто його виховає в тій національній традиції, під чийм проводом воно буде рости? Хто зв'яже його з тою порваною ниткою суто національного музичного духа? Які зразки воно буде мати для наслідування, щоб не піти слідами дешевих російських хорів та різної циганщини, якою забиті рекорди й радіо вкупі з концертами?

Статтю з такими думками треба було б післати до всієї української преси...

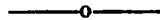
З Вашого листа я дізнаюся, що Ви дасте увагу навіть моїм творам. Але ж, пане Д-ре, Ви майже нічого не маєте з моїх "праць"! Тож може Вам хоч що небудь надіслати з моїх аранжовок, щоб мати уяву хоч про загальний характер, хоч про голосоведення та вокально-хорову вартість. Коли б Ви цікавились, то я може б хоч щонебудь зібрав з того розкиданого мотлоху та прислав би Вам? Сам я не надаю цьому роду своєї діяльності жодної ваги, але людина взагалі не звертає багато уваги на деякі риси його вдачі, а врешті в тому, мабуть, і є його вдача...

5. VIII. 1940.

ДУЖЕ дякую за запрошення на Академію Курсів. (Диригентсько - Вчительські Курси У. Н. О. в Торонті, Онт. — П. М.). Немає жодного сумніву, що коли моя візита буде хоч чим небудь цікава чи корисна, то я приїду. Хоч би через те, щоб трохи провітритись, бо я на літо нікуди не виїздив за браком "засобів пересування". Але, на жаль, повинен Вам сказати, що про жодні відчити не може бути й мови: я зараз почуваю себе дуже знесиленим, нездатним до жодної роботи, огірченим та "здегустованим" до всього... Весь запас ініціативи й енергії я витратив минулими місяцями, а все принесло одні розчарування й невдачі. Хоч це й не первина мені, але зараз все відчувається якось загостро. Відчит потрібус деякої підготовки, а я просто не можу глянути на свої записи, матеріяли, книжки і др. Без мене існував світ і його запаскуджували, без мене буде так і далі.

Що торкається "мотлоху" (творів — П. М.), то постараюся зібрати хоч що небудь з того, що не роздано по руках, і пришлю. Тільки напишіть, куди слати. Скажу Вам одверто, що іноді просто ненавиджу свої ноти... в такому я тепер стані.

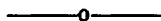
Ваш Ол. Кошиць

16. VIII. 1940.

З охотою приїду, коли вишлете квитка туди й назад. Що торкається різних прийнять, то я дуже просив би, щоб все обминути, що не торкається курсів. Це не через те, що я погано якось думаю про канадійців, бо навпаки з часів капелі у мене залишилось найкраще враження, просто як якийсь гарний сон і про Канаду і про людей. Але тепер часи інші, і при різних настроях та розходженнях в думках, може бути, що не хочачи мене підведуть під чийось лайку, чи нарікання, чи щось подібне. А це мені, який до цього часу слава Богу, якось

уникав партійних тенет. — цілком річ непотрібна, турботна і просто шкідлива. Мені головне ходять не про прийняття, а про курси і про те, щоб... я не доклав до цієї поїздки. Бо, без сорому казка, по секрету кажучи — нема з чого.

7. IX. 1940.

ДОЇХАВ я чудово з прекрасними враженнями від тонтської гостини. Про це пошлю коротку замітку до "Свободи".

Після бадьорого враження від Канади, мене огорнула сонна американська дійсність, коли всі жують безконечну жуйку, а рота роз'являють тільки для того, щоб виляяти один одного. Позатим реальної роботи нема, крім різних "з'їздів", на яких крім жуйки є ще танки авраменкового гатунку та неможливі, недокровні, сонні, невиразні й антижудожні пописи хорів. А далі знов самозакохане сонне хропіння, з випадковими вигуками про соборну Україну, необхідність сднання, реальну роботу, чи що друге, відповідно до того, хто як повечеряв та скільки чарок випив наніч. Часописи наповнені "Тарзаном" та чутливими описами про гостиницю Масляка в Танерсвіл: "Станули ми перед будинком, а ввійшовши до середини відразу завважили, що там краще ніж заповідалось з входу. А вже описати тяжко, яку то смашну заїдали вечерю", — та іншою подібною поезією, від якої "стають слези в очах", а думка рветься на Соборну Україну... От і все чим вітас американська українська дійсність. Так що нема про що писати, а через те бувайте здорові, та пишть самі.

Ваш О. Кошиць

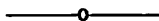

20. 9. 1940.

ПОЧАВ читати в "Новому Шляху" перелік моїх творів... й здивувався: скільки то людина може зіпсувати паперу на своїм віку! Аж соромно стає. І то все на

радість нашим короткоштанним критикам, що з сіточкою ганяються за "квіточками" по широких роздолах нашої пісні, мов справжні "європейські діти". Дуже шкодую, що тих квінт наробив я не досить, бо я сам, на жаль, викривлений отими "європейськими" забобонами та приписами. Наші високі уми замість того, щоб випрацювати свої забобони та приписи, тільки те й робили що студіювали, та других навчали чужим приписам, а наші безцінні скарби, яким нема кінця краю, попирали ногами, втопивши очі в граматику чужої мови. Отже й народили нащадків, що ні свого не знають, ні чужого гаразд не вміють, а перекручують свою мову на чужий лад та вважають найбільшим своїм осягом, коли можуть до чужого непотребу докласти ще й свого добра... Та ще й гордяться тим, що з'єднують нас, мовляв, і ми "європейці"... Ну та нехай собі живуть на здоров'я, але шкода, що на лихо Україні.

Ваш О. Кошиць

11. XII. 1940.

ЩИРЕ спасибі за листа й за дописи в "Новому Шляху". Моя жінка, читаючи їх, дуже слушно висловила: "От, є ж люди, що щось роблять, пишуть про якісь твори, а тут... тільки "створять"^{*)}! Я колись пришлою Вам мартиролог тих речей, які перепаскуджені та ті, вибачте, твори. І соромно і цікаво.

А що торкається тих "Енциклопедій"^{*)} та їх напрямку й поінформованості то треба знати, що вся моя робота проходила в атмосфері неймовірної, найлютішої задрости збоку навіть таких людей, які жодного від-

^{*)} В листі згадується про мої дописи 1940-41 р. в "Новому Шляху" під заголовком до "Джерел історії української музики". Друкувався там і огляд творчості О. Кошиця. П. М.

^{*)} Мовиться про "Українську Загальну Енциклопедію". Див. також: "До джерел історії української музики", "Н. Шлях" 1940-41 р. П. М.

пошення до музики не мають. А про музик і не кажу. Цілком зрозуміло, що вони бажали б мати хоч крихту того, що послала мені доля, а ще й тому, вважаючи, що те все належить їм по праву, а я узурпував (хоч ніхто не перешкаджас і їм узурпувати). То ж дивуватись немає чого, а ще й тому, що як освічена людина, Ви повинні б знати той фізичний закон, що коли вилізти на звичайну галицьку дзвіничку, а ще більше на стріху редакції "Українська Музика", то весь світ як на долоні: кожна річ на своєму місці й має місцеве значення. Видно навіть чотири сторони світу: Гусятин, Копиченці, Цуків, і Брилинці Вижні, так що цілком зрозуміло, що ті знавці все знають і про все пишуть, — то все сталося їм від науки. А наука, як вияснює український вчений Галахвастов (див. Енциклопедію — "За двома зайцями"), то "то так, як ото, буває, глянуть з Лаврської дзвіниці вниз: всі люди не більше підсвинка". А ті ж люди вчилися не тільки в Чигирині, а й поза Чигиринком бували (Сторож про писаря "По ревізії"). А деякі були аж закордоном, Песиголовців бачили! То чого ж Вам треба?! Все на місці.

Дуже радий, що Вам сподобався "Старообрядчеський стих", і нема мови, що коли хочете, то переписуйте собі. Оце недавно одержав одинадцять своїх друкованих пісень (у Вітмарка) і на днях пришлю їх Вам. Як вийдуть решта три, теж пришлю.

Ваш чудовий допис про рекордування пісні надішло до "Свободи"... Наш Комітет по рекордуванню пісень щось рухається так мляво, що у мене надія пропаде, чи з того що вийде. Оце пішлю Вам пісні, а на пошті буду радиться про висилку Вам Літургії і двох десятків видання Ідзіковського, а це тому, що то є єдині примірники, які існують на світі, і коли їх буде загублено, то лягай та помирай...

Головне забув! Даю Вам цілковито свою згоду бути учителем на Диригентсько-вчительських курсах. Може треба її написати більш офіційно, дайте знати.

Ваш О. Кошиць.

КОНЦЕРТ взяв у мене багато нервів і сили. Бо що не казати, а "виробити" концерт за шість проб — справа не легка. "Виробити", чи "обробити" — слово, що тягне за собою в уяві поняття начорно зробленого матеріялу... На ділі ж вийшло, що матеріял той був в такім стані, що мені прийшлося його й "дороблювати". ...Думав, що живим не вийду. Тож уявіть скільки то прийшлося витратити нервової енергії на самім концерті, щоб він вийшов... найкраще зі всіх концертів, які я мав із "Сімкою"¹⁰⁾! Ну, та годі про це. Шкода тільки, що наша українська дійсність така дивна, що немає для кого співати і концерти давати: навіть пам'ятки крім фотографії не залишилось після такої, скажу одверто, художньої роботи. Всі, хто може писати, приймали в концерті участь, а ті, що слухали, мабуть неграмотні...

Ви мені написали, що одержали від мене 2 десятки видання Ідзіковського й Літургію вид. Оренштайна, а не написали, чи одержали дев'ять нових пісень видання Вітмарка. Напишіть.

Тепер про Вищі Освітні Курси. Я уважаю, що курсанти багато не здобудуть, коли я буду напамповувати їх лектурою. Бо це ж таки остільки широке поле для розмов і балаканни, що можна говорити два місяці день і ніч, а слухач вийде з опухлою головою й всієї користі буде, що скаже "Ой, та й велику культурну спадщину ми масмо!" Я такої думки, що курси повинні мати практичне завдання і в тій ділянці, на яку мене кличете. Собто, моя праця повинна носити практичний характер цілковито: треба на ділі показати характерні пісні, і характер їх виконання, одночасно робити культурні екскурси з якої будь дрібниці, щоб встановити певні асоціації у курсанта, закріпити їх, а разом змалювати все, що є особливого і в характері народу, і в характері його творчості, в його історії, способі музичного думання й вислову, в його побуті, настроях, погля-

¹⁰⁾ В Нью-Йорку існував мішаний хор, що складався із семи церковних хорів. Тому й "Сімка". З цим хором О. Кошиць мав концертні виступи. П.М.

дах, ідеалах і т. д. Себто фактично перейти коротко всі галузі нашої культури, прив'язавши їх до конкретних образів звукових. Такий матеріал для систематичного викладу потребував би двох не менше кафедр і років науки.

Тож, все це можна зробити тільки практичною роботою і тільки над таким живим матеріалом, як пісня — найхарактерніший витвір нашої культури. Звичайно, що разом з тим буде механічно вирішено й питання праці над хором та художньою обробкою музичного матеріалу, яке дається теж тільки практичним шляхом, а не лектурою. Отже, я уявляю собі мою роботу як працю семінарійного — практичного характеру. Не знаю, як Ви. Напишіть мені Ваш погляд на справу. Тоді вже на ділі будуть зачеплені й по можливості докладно показані теоретичні підстави хорового диригування, взагалі праці з хором.

...Скільки Ви думаєте дати часу на цю галузь, яку назвемо коротко "Практичні хорові вправи над українськими народною і церковною музикою". Все це кажу тому, щоб Ви не обтяжили мене роботою, бо сили чортова, а працювати поволеньки не вмію... До того ж буде літо, спека і... моє серце...

Що торкається справи рекордування пісні, то вона замерла майже на цілих півроку. Як думаю про наших "вигнанців з старого краю" з ломакою в зубах, яка зветься "цигаро" та бомбою пива в руках, а з капелюхом на макітрі, то просто місця собі не знаходжу... Хочеться ударити по тій макітрі палицею, а череву проткнути вилами, щоб хоч трохи почув, що він є людина, а не бидло... Вся ж наша еміграція в більшості, про Канаду не маю права говорити, нагадує мені нашого вигодованого гарного kota, що живе у нас в домі. Тільки глянеш на нього, починаєш, сучий син, жалібно м'явчати, наче хто його ріже. Думаш, що їсти хоче, — даєш всіляких ласощів котячих, — поки не припросиш та не погладиш — не буде ідолів син їсти (бо вже зловив дві вивірки й три пташки). А коли гладити, то такого фасону завдає, що розкіш: хвіст догори ломакою,

спина дугою, голова треться об ноги, муркотить як стара фісгармонія, наче тільки й жив в розкошах та дру-гого нічого не знав крім пестоців!

Отак і наші громадяни: поклади їм перед носом найкращий продукт — поки по животу не погладиш — не буде їсти, а як умовляєш його, та пестиш як самого “найкультурнішого на світі”, найкращого, найрозумнішого, найдобрішого, нащедрішого, то такого хвоста задирає, наче й справді! Фактично ж нічого не мають крім горстки інтелігентних сил..., не мають ні музики, ні культурности, не кажу вже про правне положення в світі та власну державу, а диви! — й собі туди ж: викидають коники та показують фокуси. Треба умовляти й просити, щоб витратили гроша на їх же власні потреби. І немає людини, щоб сказав про це голосно, а наші демагоги-напів інтелігенти думають тільки про того долляра, якого всіма способами стараються вимантачити, а для цього говорять “тільки приємне”. Можливо, що у Вас там, в Канаді, не так, про це мені багато людей казало, що у Вас інші люди, але тут в Америці на загал справа стоїть досить сумно. І хоч люди по собі гарні, а головне жертвенні й добрі, але треба “гладити”, а не переконувати. До цього їх привчили ті, що переконувати не люблять, або не уміють, або не хочуть, а тільки хвалять, мабуть з засади: “хвали мене роте, а то роздеру”. Отже, в цій справі мені не можна забирати голо-су, бо зараз же справа стане “мосю”, персональною.

Вибачайте за нескладне писання, — голова пра-цює погано, а печінка занадто інтенсивно.

Оце з хворости та тутти зробив “Милость мира” грецького напіву на Службі Василія Великого. У нас сніг... тож глянув у вікно і так нагадалась постова Служба, неясні передчуття весни (в природі), рідний край, втерянні релігійні звукові радощі, — що аж за сер-це схопило. Тож сів і почав працювати. Коли цікаво то пришлю на перегляд.

Ваш О. Кошиць.

ЗАВТРА починаю перечитувати свої матеріали до книжки про українську музику (головне церковну). Мені запропонували дати лекцію при Колумбія Юніверситі в шерегу лекцій про Україну. Я згоряча погодився, а тепер і каюся. Бо що можна сказати про українську музику за одну годину балаканини! Аж нічого! Якби знати аудиторію й чого вона вимагає, тоді б друге діло, а то чорт його зна, про що балакати, коли властиво це не є лекції, чи виклади, а просто демонстрація українства! Тепер це питання мене мучить, бо нічого не вмію робити "так собі", а чомусь трачу на самі пустяшні речі стільки серця (хворого) та нервів, що сам з себе іноді сміюсь...

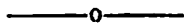
Оце минулої п'ятниці був я на лекції професора Ейльського університету, земляка-малороса, Вернадського. Ходило про те, щоб "руській" професор вимовив голосно слово "Україна" та додав до того, що то воно є, звідкіля взялось, що наше абригенство на Україні зходить в темряву історії, а назва з XII ст., а все для тих неуків-російських собак, що виють на всі застави перед американцями, що нас видумав німець, себто: "що треба" і т. д. Я хотів би, щоб Ви побачили, на якій сковороді смажився наш землячок, коли сказати брехні не міг, а правди боявся!! Це треба було бачити... А все йшло на вимоги російської камарильї: "пусть нам скажет какой нібудь учений професор, вроде Вернадского, а не "Свобода"! От він і сказав. Хоч дуже обережно: "і я — не я, і кобила не моя". Ну й за те дяка, бо тепер можна і є на кого посилятись. А загально це не була лекція професора університету, а поганенький урок в "двухклассном учіліще" самого захудалого "учітелішкі"... Просто соромно було слухати.

Отож, будучи хворим, я на ложі смертнім згадував своє минуле: бурсу, семінарію, академію, все чого раніш не цінував, чим погорджував, а що стало погім потіхою і розрадою в житті, тому самому. Це здавалось чимсь кращим за ті академії, а на ділі виявилось помийницею... Та от, згадуючи наш Великий піст з ле-

гелькими морозами, з дзвінким льодком під ногою, з ясним незимовим сонцем, чорними запашними деревами, що якось "незрозуміло-чутно" дихають, просипаючись від зимового сну, з тими обіцянками весняних днів, що шепочуть душі чиїсь невідомі голоси, а загалом — нестримна радість будучого, молодого, радісного, що властиво й діє, й утворює оці всі очікування, надії, поривання й підсвідому радість в молодому організмі. Переживши все це, як тільки може пережити душа, умудрована літами й стражданнями, я знайшов десь там, в середині свого ества оті мелодії, якими навесні годувалась колись моя душа — "Достойно і правдиво с" та "О Тебi радується", як я ще був маленьким хлопчиком, учнем Духовної школи в Богуславі. Ті мелодії такі ясні, такі рокочучі, як струмочки снігу, що росте в ясний лютий день на провесні. Вони так звучать нашою веснянкою, що назва "грецький напів" (до речі нічим не виправдана) наліплена на них для більшого церковного переконання, а фактично це є витвір чисто українського духа, що навіяний веснянками та передчуттям Страсних та Великодних свят, які в уяві навіть нашої, дітей ХХ століття, нерозривно злучені з весняними переживаннями й душевним світлом, незрозумілим, невимовним, непереможним і часто несподіваним, що зливається на нас у Великдень... Тож я "О Тебi радується" поневолі злучив з темпом і рухом веснянок... нехай лає, хто хоче.

А Ви перегляньте, та хоч трохи відчуйте (коли моя праця що небудь дає до цього), а мені напишіть одверто Ваші враження, та пришліть ноти назад.

Ваш О. Кошиць.

26. V. 1941.

В аналізі моїх духовних творів у "Новому Шляху" Ви раніш знайшли деякі звороти й каденції типу Бортнянського. Вважаю Ваші заваги цілком підставними. Ви маєте рацію, бо ближче кажучи, "ми всі під Бортнян-

ським ходимо", а Бортнянський є, слава Богу, витвір української стихії на ґрунті наших кантів і живих тоді традицій школи Дилецького, хоч і в новім італійсько-венеційським найкращім оформленні. Тож коли не уникнули його впливу велитенські риби світового значення як Глінка, Бородин, Чайковський, то дрібноті й Бог простить, бо, все одно, сонця вдень не обминути.

Але в черговім уступі Вашої критичої серії читаю таке: "Цікаво підкреслити, що в "Достойно" дістався немов чужий елемент який, може думати, попав туди по асоціації мелодійного думання. Маємо тут в увазі двотактовий мотив "тройці єдиносущ..." для канонічного вступу голосів, що має в собі щось від Лисенкового "Ні, не вмер поет", чи скорше від щедрівки "Прилетів сокіл до віконця"..., але духова спорідненість з народнім співом підносить твір ще вище".

Це зупинило мене на думці: "А чи не займаюся я часом делікатно званими "ремінісценціями", або запозиченням, легко кажучи, плагіятом, а по нашому просто крадіжкою?" Навіть трохи гірше. Бо, бачите, коли позичають гроші, щоб не віддати (як це люди завжди робили зі мною), або штани, щоб не повернути, то це є звичайна, хоч і прикра, крадіжка і злодій, витрачаючи гроші, не каже від кого він їх "реакцептував", також як і штани ховає, щоб не пізнали. Але коли компоніст займається запозиченням, не показуючи джерел, то це вже гірше, бо пишається "позиченим" як своїм власним і трудно знайти людину, що крикнула б "та скидай же, вражий сину, чужі штани!" Та він не тільки пишається, але й друкус, та вимагає критики і то прихильної. Таке діється на наших очах і про це говорити багато не варто. Що торкається "ремінісценцій", то це хоч і більш психологічно виправдана річ, а все ж нагадує прочищення чужих кишень в натовці, хоч і зветься в музиці якось гарно, щось немов "Reverie" чи як там...

Отже перебираючи себе до останньої кісточки, пригадую, що "ремінісценціями" ніколи не займався, а щодо "позички" у знайомих авторів, то ця річ навіть у других навертає мене до хвороби від огиди...

Щож торкається "матерялу" чи пісенного, чи без-

ім'яного, але національного, то користався ним широко, але завжди показував джерело. Думаю, що користати з того матеріялу повинен кожний національний компоніст, бо то є джерело нашої музичної думки, почуття й слова, і не може людина, яка відчуває себе "вдома", дихати чужим повітрям, а не своїм; бо завжди видно "чим людина дихає", чи вона своя, а чи чужинець духом і думкою.

Та все ж виходить, що "щось від Лисенка, чи від щедрівки" наче б то й нічого, бо Лисенко — це втілена Україна, а щедрівками займаємось, але це ж "ремінісценції" без джерел, делікатно кажучи, себто найогидніша для мене річ. А до чого Ви ще згадали кантату "Ні, не вмер поет!", яку я вважаю за саму холодну, надуману, нециру й невдалу, і яка мені цілком не до еподоби ще й тому, що в ній я чую чужу тему (хор: "Ах ти свѣт Людміла" із "Руслана" Глінки).

Далі починаю перебирати обставини, при яких я писав оту Літургію, та матеріял-виписки із студіювання Ірмолоїв, і знаходжу на свою радість, що не зробив жодного прогріха проти своїх засад, бо всі теми знайшов в різних частинах Ірмолю, а в заголовку Літургії написано "На підставі Ірмолю Львівського".

Виходить, що студіюючи український типовий елемент в Ірмолю, я просто просяк його мелодіями і вживаючи їх вільно, не відступив ні на краплину від його характеру в мелодійному матеріялі. І виходить, що відносно мене все "О-К" (Окей).

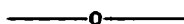
Мені ж зокремо дуже приємно, що Ви зазначили те "споріднення з народним співом", бо це ще раз, і на цей раз вже на самій Вапій особі, знаходжу підтвердження моєї тези, що Знамений напів є в самому ґрунті цілком український. Бо: Лисенко ніколи не держав в руках Ірмолю і не цікавився ним (це я знаю, як його найближчий співробітник і близька людина), а дивись... "дещо від Лисенка". А Лисенко — це ж українська пісня! І далі: ... "або ще скорше від щедрівки "Прилетів сокіл до віконця", а це є обробка В. Ступницьким чисто української народньої мелодії. Під усім же цим треба підписати — "ІРМОЛОЙ", з якого витинки прикладаю,

а таких прикладів маю сотні на кожне питання!

Отже думаю, що я виправдався, але справа не в цьому. Справа торкається більш широкого питання, яке ми з Вами свого часу розв'язували через мої Догмати і мені присмно знайти у Вас хоч побічний доказ правдивості мого погляду на наш Знамений спів. (що він український — П. М.)

Думаю, що долежую останній тиждень свого пісного режиму. Далі буду виходжуватись.

Ваш О. Кошиць

4. VI. 1941.

ТЕПЕР щодо штучних (авторських) творів. Годжусь з Вами, що курсантів треба познайомити з нашою штучною літературою. Це питання залишаю до розв'язання Вам, а моя думка така, що коли буде час, то Ви самі чи хто там другий переграє перед курсантами скільки важніших творів, щоб вони почули їх та треба виготівити для них список таких композиції в порядку їх трудности.

Відносно стрілецьких пісень М. Гайворонського. Ніяк не можу зміркувати, як може компоніст писати військові речі для мішаного хору, а ще гірше — для хору жіночого! У нього ж для чоловічого хору написано саме нікчемне, а речі більш порядні (вибачте за це слово) написано для мішаного хору!! До того ж для багатьох речей він сам дороблював слова (текст) і вийшли такі шедеври: "Смерть закрила йому очі від трьох куль на все". Яку марку поставили б Ви своєму учневі, коли б Ви були учителем, а він Вам втяв таке речення? Або: "пішов милий — камінь в річку"! Я радію, що, коли ці речі вийшли в світ, я вже був лисим, а то облісів би "за один раз на все"... Тож я вважаю, що співати такі твори з таким текстом — це злочин і проти мови, і проти глузду, і проти слухачів...

Не розумію сенсу і в тому, щоб виучувати курсантів т. зв. лемківських пісень, які мелодично словацькі,

як і текстом, навіть без жодної зміни чи українізації і в граматиці і в синтаксї, тоді як наші курсанти просто не знають української пісні. А до того ще й в такій обробці як Якименка Ф., де нічого вокального немає ні на краплю: писано за фортепіаном без жодного знання вокальних можливостей в надії, що хтось буде співати, бо ходять же акробати на руках, тоді як всі люди на ногах!...

Для навчання диригентської мудрости практично-го характеру, треба мати репертуар відповідний і не головоломний¹¹⁾.

Ваш О. Кошиць

1. X. 1941.

ДУЖЕ й дуже вдячний Вам і всім дорогим та любим хористам (Хору Вищих Освітніх Курсів у Вінніпегу), що пам'ятають мене і навіть сподіюється побачити¹²⁾. Тішить мене те, що я спостерігав завжди, і що не завело мене і цей раз, а власне: ота сполука серця й душі, яка є наслідком музичної спільної роботи, себто хорової роботи. Мені здається, що ніщо так не може в'язати людей в однодушну цілість, як ті прекрасні переживання вищої, "естетичної", радости, яка опановує душею в процесі і в наслідках хорової спільної праці. Після вдалого переведення, виконання вивченої речі, більш ніж після любовного акту, люди стають рідними й близькими навіки! Тож можете уявити мого щастя, коли я бачу, що тіж самі думки (може несвідомо) й тіж самі почуття (цілком явно) переживають і мої співпрацівники до того, що вважають навіть потрібним листовно це засвідчити, вітаючи мене з далекого Вінніпегу.

Тепер судить самі, як мені приємно було одержати

¹¹⁾ Перед першими курсами на яких учив і диригував хором курсів у Вінніпегу 1941 р. О. Кошиць Управа курсів вислала йому список хорових творів, які можна було дістати у Вінніпегу і витяг поданого листа є частиною погляду на деякі хорові твори. П. М.

¹²⁾ Після першого концерту курсів у Вінніпегу, хористи написали О. Кошицю листа, бажаючи його знову бачити у Вінніпегу.

останнього листа, писаного Вашою рукою та підписаного аж сорокчтьома іменами. Нехай же буде благословенне во віки святе мистецтво хорového співу! Воно ніколи не зраджувало мене за все моє життя, воно живило мою душу й вертало мене до життя тоді, коли здавалось, що двері щастя зачинялись переді мною навіки, воно сднало мені людей найкращих і найчутливіших до святої краси, якими можуть бути тільки правдиві хористи-любители. І останній лист, який Ви писали, а вони підписали, є найкращим доказом того, що я сказав...

Ноти (твори) З. одержав¹³). Докторе! Чого властиво люди хочуть ходити догори ногами!? Чи їм ніг не вистарчас, чи може щоб всі звернули на це увагу, бо це "модно"? Правда, звернуть увагу і можуть навіть послати карету негайної помочі, хоч це й "модно". Та річ в тому, що це вже не модно! Люди у всьому приходять до нормального способу думання й відчування, революційний заскок в мозку починає проходити, чому ми є свідками у всіх ділянках життя, а тут на тобі! Людина розмальовує собі лице футуристичними фарбами й малюнками, і в своїм глибокім "провінціалізмі" вірить і думас, що всі повірять, що "так і треба", та що вона робить це щиро й не може інак рєзити! А дійсно, всі дивляться на це видовище посміхуючись і тільки з чемности не показують, що це все не цікаве, старе, пережите й жалісне дивацтво, тепер нікому не потрібне й не цікаве та жалюгідне, як кокетерія П. І. Будьте певні, що говорить це людина не ретроград і не хусид, а просто нормальна людина, яка хоче мати здорову українську поживу для душі, а не передержаного в землі три дні, засмерділого й напівгнилого "рябчіка", яким так захоплювались наші "гурмани" старих часів.

Ваш О. Кошиць

¹³) Мовитьсь про "модерний" хороний твір одного українського композитора, П. М.

ОДЕРЖАВ Вашого листа з грошовим переказом, як також і два чеки від Г. Дуже дякую. Розписку залучую в цім листі...

Я хочу, щоб ту справу (диригування хором Вищих Освітніх Курсів — П. М.) довести до кінця, бо маю в увазі, що Ви її можете перебрати, коли б я не зміг. Бо якби все базувалось тільки на мені, себто "без запасного капіталу", я не ризикував би давати свою згоду і через здоров'я й інші обставини. Тому й читайте мої слова просто, як написано, не зискуючи "сокровенного смислу". При цій нагоді не укосню нагадати Вам старий анекдот, як батюшка поясняв "многіє і сокровенніє мєста" в святому письмі. Наприклад там сказано: (в російській вимові) "І бє Іона во чреві китовім три дні і три ноці"... Хто, де і скільки часу сказано, а кого "б'є" — не сказано. Але це так, в придачу...

Що торкається листування Якова Артемовського, то вишлю окремо, бо то досить грубий пакет, а про різні каденції та інше трохи нудно писати, бо те все згадувалось "до-речі", а значення тому я не надаю такого, щоб фіксувати, як щось реальне й многозначне.

Про спадний "гамообразно" ход тенора в "Ченчику" пам'ятаю от що. Якось після проби в літньому театрі Садовського, не пам'ятаю якого року — чи 1914, чи 1915-го — підходить до мене в садку артист Петляшенко (брат Мар'яненка, нашого прем'єра) й каже: "Маєстро, чи Ви знаєте отаку пісеньку?" й починає мені наспівувати "Ченчика". І мелодія — чудова народня "полька", і слова мені дуже вподобались, а головне це було щось нове, чого я ніде не чує. Я відразу схопив мелодію, і вона почала мені зараз укладатись на хор. То ж ідучи з Купецького саду на "Володимирську горку" та обмізговуючи цю пісню, почув я необхідність щось дати до дрібної мелодії якогось більш стійкого контрастуб'єкту, і якраз на розі Олександрівської вулиці й доріжки на "Володимирку" впав мені в голову хід тромбонів в другій частині вальсу в "Євгенії Ангїну" Чайковського: на тлі швидкої мелодії тяжкими октавами

ступнево вниз (майже на протязі цілої октави). Цей засіб так пасував до мелодії "Ченчика", що я швиденько пішов додому і зараз зробив нарис. А потім, не пам'ятаю вже коли, як "Ченчик" був готовий, приїхав до Київа Леонтович і привіз з собою для розгляду щось нове, не пам'ятаю що. Це була вже його друга візита до мене, і так само, як і в перший день знайомости, ми сіли пограти і мої розкладки ("довгих пісень", як жартував він з моїх широких розробок). Йому дуже вподобався "Ченчик" і власне те місце з гамоподібним контрастуб'єктом. А потім я одержав від нього "Щедрика"¹⁴⁾, в якому головну роллю грає той самий музичний засіб і тоді ж (я) вивчив його з Студентським хором для наступного концерту Колядок в 1916 році. Це був початок популяризації Леонтовича в моїх концертах і взагалі перший його виступ у світ, як компоніста. Виступ дуже вдалий і успішний. Новина в аранжовці полягала в трактуванні народньої мелодії, вокальної по суті, як об'єкт інструментальної розробки. Це надавало безумовно свіжости аранжовці, чулось щось незвичке, і подобалось публиці дуже, включно до надання титулу геніяльності самому авторові.

Як видно, то цей засіб подобався й самому Леонтовичу, бо він почав його тулити де треба й де не треба, не зберігаючи міри. Через те ці ходи в деяких піснях, як засіб описовий, були на місці і виправдувались текстом, а подекуди (і дуже багато) були пустою грою, щось немов "приший кобилі хвіст", не виправдувались нічим і надають його розробкам одноманітності й штучности. Головне ж, що в цьому полягає одірваніє від вокальної сфери, якої витвором є народня пісня. Коли це можна було вжити в "Ченчику", то через те, що сама мелодія "до танцю" і має характер цілком інструментальний. Тут можна було наробити дечого й більшого "невокального" та неприродного і все було б виправдане імітацією інструментальної музики, а чим може бути виправданий такий хід в "Щедрику"? Який резон його вживан-

¹⁴⁾ На рукопису "Щедрика" М. Леонтовича, як пише М. Очерет в "Наш Клич", 8. I. 1953, Буенос Айрес, була дата: 18 серпня 1916 року. П. М.

ня, крім цілком технічної користі, що виходить з чотирьох нот “остінато” в мелодії? Ні характер стародавнього музичного примітиву, ні самий характер змісту пісні, ні часу, коли вона виконується на свято, ніщо друге не виправдує його. Але що звучить чудово й майстерно зроблене, то цих питань ніхто собі не завдає, і все “олл райт” — побідника не судять”.

Не будемо й ми його судити, бо вживає того ходу і подібних майстерно. Але можна судити сам принцип, самий підхід до пісні, ту відірваність від вокальної атмосфери, в якій тільки й може звучати і жити пісня, як пісня. (Пригадайте, що Козицький свої вільні опрацювання назвав “Прелюди”, бо пісню вживав не як пісню). Тож такий спосіб опрацювання носить в собі якесь неприсмне зерно фальші, неприродности, хоч як чудово звучить все взагалі.

Звичайно, що тісі фальші звичайна публіка не чує, навіть не почує музикант, який не працює над піснею і не знає делікатних деталей її організму. Для фолкльориста ж це профанація пісні (як пісні). Бо хорова обробка пісні повинна дбати не тільки про “вокальність” як загального так і кожного голосу зокрема, але також і про типовість рис кожної партії та їх національний характер. Тоді пісня буде і піснею, і вокальною, і природною, в ній не буде відчуватись штучности, видуманости, а все буде так, наче воно “само виросло”, себто буде осягнута найвища точка мистецтва, коли воно повертається в природу.

Всі прекрасні опрацювання Леонтовича не дають цього враження. В кожній пісні я не бачу пісні, а бачу Леонтовича, бачу який він талановитий, якої м'ягкої вдачі, який поет і навіть який теплий та щирий українець, а пісні — не видно, вона лияє перед постаттю автора, не видно й її вокальності й не помітно її українських рис (навіть це!)

Тож ставлення до пісні, власне до її аранжовки, яке знаходимо у Леонтовича, є ставлення загально-музикантське (вибачте за вираз) — як до звукового матеріалу у формі “так би мовити” пісенній. Через це воно так і вподобалось ВСІМ, і музикам і публіці. Музикам — бо

звільнило їх від обов'язку знати й розуміти пісню (нашу зокрема) та її вокально-хорову суть, розв'язало їм руки та дало можливість пописуватись у сфері цікавій вже через те, що недоступній. Звідси стільки малпувань Леонтовича та його "ходів", починаючи від Вериківського, Козицького, і "імена їх же Господи віси", включено до Гайворонського.

Публіка ж зраділа, бо почула щось знайоме в незнайомому, звикле в незвиклому, а головне — легке до сприймання, бо помазане миром загальномузикальним.

Можливо, що й ми самі через те любимо ті аранжовки, бо вигідніше купити річ готову, ніж самому шити, зрозуміти зразу ніж міркувати над чимсь новим. Отже переходимо в сферу інтелігентських, напів-інтернаціональних, відчужень, думання та штампованого виробу, де всі гострі кути зглажено, все припасоване й вигідне... і дешево. (Не понижую ціни Леонтовича).

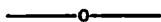
Через те то так вхопились за нього всі музики совєтського гатунку й напямку, бо він був мимоволі виправданням їхнього "нівелюючого" прогресу (як вони кажуть) в українській музиці. Як не нівілювати, коли в самому корні, в народній пісні, з'явилась червоточина! Ну й "валяй" "Яблучко" на голос "Ой, щож то за шум учинився", чи щось подібне. Це, звичайно, "далекосягlosti" мого будування, Ви й беріть їх за такі, але вони логічно виходять з мого ставлення до народної пісні взагалі, а до нашої зокрема, а таке ставлення — це мос кредо.

Тепер, що до тих російських каденцій "пришій кобилі хвіст", якими Леонтович обдарував деякі з наших пісень. Ті кінці іноді бувають до того огидно чужі й непотрібні, що чутливі люди, як напр. моя дружина, просто казяться від них. Я, пам'ятаю, сам почував, що мене нудить від російської "тюрі" та спеціального російського аромату, яким тягнуло з тих хвостів Тож зразу, як вийшла Леонтовича "Друга збірка" (вона ж і перша!) пісень, яку він послав Лисенкові, а той мені на Кавказ, де я служив, то я просто не міг витерпіти, щоб не написати Миколі Вітальовичу дослівно: "Спитайте того подільського панича, нащо він чіпляє до україн-

ських пісень кацапські онучі?" Лисенко потім багато сміявся з того виразу. До речі — до самої смерті Лисенка я був з ним в самім близькім контакті, особливо в останні часи, коли ставив в театрі Садовського його опери. Леонтович з'явився на київській обрії вже в році 1916 і я не пам'ятаю, щоб Лисенко коли говорив про нього як про людину, яку знає (Лисенко помер 1912 року) чи про неї. Тож фантазії Гайворонського про поради й завваги Лисенка Леонтовичу, треба залишити на рахунок його "писменецького пера", як кажуть підкарпатські отці. Їх просто не могло бути. Чув же Михась (Гайворонський — П. М) про мої завваги від мене самого в розмові про Леонтовича, рівно ж як і про його характер, що він записав на рахунок Стеценка. Так пишеться історія...

Що ж торкається "Огляду української музики", написаного Барвінським, якого почала друкувати "Америка" після мого "Огляду української музики" (?), то гасується думка, що таку назву дала сама "Америка". А щодо змісту, то просто вражає не тільки тотожність думок, але порядку, розподілу і навіть окремих виразів "Короткої Історії Української Музики" (здається так) Грінченка, невеличкої книжечки, якої дістати тут не можна, але яка була у Гайворонського і я її читав. Де Барвінський, а де Грінченко, ніяк не можна розібрати і не можна знайти винуватця! Дійсно виходить, що "Сіє слово слово в слово списано зі слова в день Івана Богослова". А варто було б знайти книжечку та добре всипати бобу... О темпора, о морес!

Хай будуть всі здорові й Богом хранимі. А я, вживаючи нашої старої формули, "припадаю к священним стопам Вашого Преосвященства, пребиваю Вашого Преосвященства ніжайший послушник і богомолець" пустинник Олександр, (отнюдь не "Великий", а просто) Кошиць.

3. XII. 1941.

ОБИДВА Ваші листи одержав, але не відповідав так довго, бо фактично був хворий... Я захворів на...

“О Тебі радується” напіву оо. Василиян.

Мені треба було зробити додаток до Літургії “Підкарпатських напівів”, яку я здав п. Сорочинському для друку міміографом. Я розглянув Бокшая і не задовольнився його редакцією цього числа. Тоді подивився до “Простопінія оо. Василиян”, знайшов там оце “О Тебі радується”... тай занедужав на цілих три тижні. Так наче є глузду з’їхав! Навіть вночі та мелодія не виходила з голови й не міг спати, а вже про день не кажу.

Річ в тім, й помимо всього, що в оригінальному вигляді та мелодія дуже трудно надається до обробки, бо задумана вона “вокальним способом” тих часів, коли люди мислили цілком іншими мелодичними й ритмічними категоріями ніж ми. Завдяки європейському вихованню наше музичне мислення розподілене параграфами по різних шуфлядках, занумероване, наліплене етикетками, убгане в чужу (нашій народності) формулу і, просто кажучи, “правильно викривлене” та по солдатському вимуштроване, так що й двигнути ногою, не заглянувши в артикул, чи повернутись не цокнувши закаблуками — не можна. І все одно, які б ті європейські правила не були, — чи ортодоксальні, чи революційні, чи “клясичні”, чи... ми, як правдиві “хахли-служачки”, б’ємо лобом європейським богам, аж синяки нам вискакують, та ще й хвалимось, що такі з нас європейці, аж капає, всіх в цьому запевняємо, боїмось щоб хто не сказав, що воно не так, а головне псуємо собі життя на кожному кроці модою, як нерозумна жінка капелюхом.

А колись було не так... Варто тільки заглянути в оті “Ірмолої”, де наука була давнім людям слугою, а не паном! Там почуєш живе джерело святої води, що гливе вільно й природньо, хоч і за всіма правилами фізики, хемії, статички, динаміки й іншого барахла, яким набита голова “культурної людини” сучасного гатунку...

Тож, маючи нещасливу здібність бачити в нотах те, що поза нотами, я, глянувши на ту мелодію, умлів, а потім захворів наче на тиф. Слава Богу, що вже закінчив, переписав, взагалі “видужав”. Враження — наче “позбувся чого”. Тож посилаю її Вам не як “ше-

девр", якого б можна було чекати після такої довгої муки, а просто як негарну дитину, що для мами краща всього на світі. Там я позначив червоним олівцем незрушений "кантус фірмус", а синім — окремі мелозвоти, які взяті з ірмолойного співу і вжито для аранжовки. Мені хочеться, щоб Вам був яснішим самий процес роботи. Найтрудніше було відмовитись від того штандарту, яким став для нас другий напів "О Тебї радується", який ми з Вами знаємо, та який неправдиво видають за "Грецький", а він є "Київський", бо завів його в нотні книжки архимандрит Мелетій, що приїхав з Києва до московського царя Михайла, як диригент його хору (XVII ст.). Але, коли "освоїти" собі, стравити ту мелодію і вона вами заволодіє, тоді чуєте, що потягло вас наче в вирій на дно й починаєте розуміти, що обробка тієї мелодії не може бути іншою, ніж повинна бути; починаєте розуміти, що Лаврський напів не може бути другим, а власне таким, яким він є, бо ірмолойні мелодії можуть еволюціонувати тільки певним шляхом, а власне шляхом нашої пісні — її широти, співочости, щирости та ясности. І дивиться та мелодія на нашу пісню, наче предок на нащадка з старого портрета на стіні, а Ви опинились в давніх давнинах на якійсь забутий, але рідній мистерії й не знаєте, чи ви живі, чи вже давно померли і відійшли до ваших предків... Отака мана! Ну, та добре що кінчив. Тепер почувую себе в ясних, тверезих хоч і не цілком відрадних буднях. А на дворі так гарно... наче весна. Тільки в повітрі наче восени розлита якась енергія, якась потреба щось робити, кудись бігти, взагалі почувати себе не зайвим в житті, як я себе тепер почувую...

... Щодо П. Козицького, то я маю його "Вечірню" й інші речі, здається все, що має о. Масевський, та що Козицький написав церковного. Він серйозний і досить оригінальний. Кажу "досить", бо в церковних творах Козицький є "перетвір" Стеценка, якого він родич. Почав він писати під впливом Стеценка, імітуючи його. Я це знаю, бо початок його музичного існування пройшов на моїх очах. Він мій учень в духовній Семинарії, потім пішов в Академію і був диригентом Акаде-

мічного хору в Братстві, на тих самих хорах, на яких стояв колись і я. А раніше, уявіть собі, Ведель!!! І моє щастя, що я стояв на тій же місці і спирався на тіж поруччя й також, може, як і Він дивився в темну безодню церкви внизу і на промінь сонця, що пробиває різнокольорові шкла великого вікна "розетки" над хорами... Можете мене зрозуміти?.

Щодо Стеценка, то він дійсно має щось трохи від Архангельського в церковних творах. Але там є щось і від Віноградова й деяких інших, крім Веделя. Та все це дрібниця перед його оригінальністю, "українськістю", неймовірною ніжністю, глибокою релігійністю та "пісенно-нащадністю" (немає іншого слова!). Це найтонша, найделікатніша лірика італійського пензля в релігійному малярстві. І коли у Козицького все надумане й нещире, то у Стеценка — все щирість, безпосередня природність, може навіть занадто безпосередня, так що іноді перешкоджає його цінуванню.

В церковних творах Козицький мені нагадує молодика, який гордо й на кожному кроці хоче бути подібним на свого тата. Можливо, коли б він працював на цім полі далі, у нього б і виробився власний стиль, а в такому вигляді, як він є тепер, — це племінник Стеценка, яким він є в дійсності. Така моя думка і вона нікого не примушує думати так, як я. Ще завважую у Козицького — загострену, підкреслену стеценко-народовість, яка іноді б'є в носа, а це вже трохи далеко від цілей і завдань церковно-релігійних і трохи тхне якимсь українським "старобрядством". А ще гірше в цьому особливому підкресленні народности стоїть справа з Вериківським. Там просто "Господи помилуй" на мотив "Задумала вража баба молодою бути", а про релігійний настрій нема чого й балакати.

Ваш О. Кошиць.

4. XII. 1941.

ВЧОРА послав Вам "О Тебi радується" та сам так зрадив, що й забув дописати листа. Тож закінчую його.

Ви писали про “Тучу” (твір О. Кошиця з 1908 р. — П. М.) дуже прихильно. Мені було приємно читати, бо признаюсь, Вам, що та, можливо невдала, а взагалі не хитра композиція — то моя сповідь, вираз тих настроїв, які панували в моїй душі тоді, але панують і тепер, так що Ви можете її записати на мій рахунок і зараз (можливо більше ніж раніш, бо головного вже немає, а це — надії, що є рушієм кожного життя, особливо молодого). Та щодо настроїв, то їх видно з музики, а от щодо звучання в хорі, то можу з присмністю сказати, що та річ не тільки “звучала”, а була козирем Студентського Хору (Університету Св. Володимира в Києві), для якого вона й написана. Хор тоді був в стані чудовім. Одних октавістів було, мабуть, більше двадцяти, до того таких як Гробов (тоді студент IV курсу). Уже одно прізвище викликає певне враження, а голос був — втілення того прізвища! Визнані всім світом басы моєї Капелі — то курчата перед тими слонами, яких ударну бригаду мав тоді Студентський Хор.

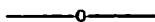
Від початкової фрази у басів “Чорная туча вісіт над полями”, слово чести, у мене завжди йшов мороз по спині, а в фінальному “дуби столетніє” — просто чувся тріск дерев у вирії бурі. То був спів... і можете уявити собі мій голод тепер, на який мене доля засудила можливо за те, що я люблю хоролий спів більше життя і багато жертв та самовідречення поклав для нього в житті, тоді як другі робили на подібних речах кар’єру й бизнес.

Хор складався тоді з півтори сотні люда.

“Тучу” написано в останній рік моєї науки в школі Лисенка й співано на випускному публічному іспиті. Пам’ятаю, що професор композиції Любомирський, у якого я вчився, не чув цієї речі до мого іспиту. Як я робив в школі Лисенка пробу перед тим виступом, Любомирський сів в сусідній кімнаті послухати, що то написав його учень. Заля була невелика і хор набив її по береги, так що звук був страшенно сконденсований. Перед тим ми весело балакали з ним, поки хор сходився, й він виявляв велике зацікавлення, як то воно звучить...

Хор вже виконув цю річ в концертній подорожі до Воронєжу, Кишинєва, Бендер, Одеси і т. д. так що річ була вже не тільки вивчена, але й вправлена. І от, як прошумів останній порив бурі в фізальному акорді й все було скінчено, я пішов в кімнату до Любомирського. Бачу, він сидить білий мов крейда і не може вимовити слова, тільки дивиться на мене дикими очима... Ми довго мовчали поки заспокоїлись, — я від виконання, а він від слухання. То був один з найкращих моментів мого життя. Я ще щось подібне пережив як на перерві підчас концерту в Алабамі, Америка до мене в кімнату влетів старий француз і плачучи, без слів і похвал, почав мені цілувати руки... Я тоді не знав ні слова по англійськи й нічого не міг йому сказати, крім того що й сам розревівся, як дурень... Ну, та це так! Згадала баба дівера, що добрий був. Тримайте собі "Тучу" поки потрібно. Посилаю Вам зразок большевицького паскудства з писань Еренбурга. Це — "Іспанія" — зразок філософічного маячення дурної голови, напханої большевицькими руйнуючими ідеями. Патос і брехня в сполученні з ненавистю до всього народнього, божевільний хаос думання, порожня фразеологія... Для дурнів розумно, а для розумних зручно ("ловко")!

Ваш О. Кошиць

8. XII. 1941.

З другого Вашого листа дізнався, що Ви одержали мої нові пісні в англійській мові. (Видання Вітмарка, в Нью Йорку — П. М.). Зараз посилаю Вам решту — три. Разом з тим виданням я мав честь від мого видавця, якої не легко здобути: честь велика, а це "буклет"-каталог - оголошення окремо моїх творів, цілком невиглядний і маленький. Тож в житті все має свій комічний бік... Як отримаю той буклет то пришлю Вам для згїрдливої усмішки, яку він викликав і у мене.

Відносно тих нот, що Вам надіслав о. Масвський можу сказати, що з них бачив. Здається Гайдая. Вра-

ження не зробило. Приємно було тільки бачити мелодію "Ой видить Бог" в тому варіанті, якого я знаю — пишній, кольоритній.

Стеценкової Літургії ч. 2 не знаю й дуже цікавий їй побачити. Творчість того генія я люблю до безтям'я, без огляду на те, що не любив його як людину. Та це одне другого не торкається. Найбільшим твором його вважаю Панахиду, яку не тільки бачив, але й чув під управою самого автора в Кисві. Вона повна нашої панахидної поезії тихого цвинтаря, з похиленими дерев'яними хрестами, ніжними вишеньками, що обступили могилки, мов діти домовину небіжчика, та з тихосумними простими польовими квітами, які наївними очками дивляться на чудний, непотрібний смуток людей... Ту Панахиду хочеться співати мов пісню, стільки там рідного, людяного, звичайно-надзвичайного... Чудово!

Вчора бачив декого з нашого сонного комітету рекордування пісні. Проспали всі нагоди, можливості... Отак український Бог їздить на волах возом, коли треба літати блискавицею. Коли був з жидами, тоді їздив на огненій колісній, а з нами познайомився, як сів на князь-Володимирового воза, та й досі не злазить. А ми ще й надії на Нього покладаємо, що нам державу збудує, та пісні сам залише... Цікаво, знаєте, в ХХ столітті бачити націю, яка всюди спізнюється! Це ж просто треба гроші платити за таке видовище, як на базарі, де повно крику й галасу, за папугу, що спокійненько собі щось муркає з-під носа та витягає білетики "з щастям", сподіваючись щось виграти. Господи милосердний!... Ну, та треба тягнути! "Добрий віл борозни не портить", як у нас на Україні колись казали. Треба тягнути, хоч і знаєш, що скоро впадеш, як поштова коняка на семій верстві: витягнуть тебе за хвоста в рів, а самі поїдуть далі. Тож і всієї пам'яті по тобі...

Не дивуйте, що бурмочу отут всілякі дурниці — я вчора тільки встав з ліжка по семидневнім лежанні, тож нерви трохи не тес...

Ваш О. Кошиць.

14. XII. 1941.

ОЦЕ послав Вам "О Тебi радується", тай каюсь. Тепер мене мучить думка, що я похожий на ту курку, що зніщи яйце кричить на весь світ, наче велике діло зробила. Тож покиньте, і забудьте. Нема нічого огидніше від балакучих дідів, а ще гірше авторів. Мені здається, що на таку пошесть треба доброї отруї, щоб таких осіб виморити, може людям стало б легше жити...

А тим разом... посилаю Вам ще одно "твореніє", а це статтю про колядки. Ця стаття була написана ще в році 1921-м у Варшаві для "Відродження", як ми з проф. Тучапським сиділи там в холоді й голоді, поборюючи польське "ютро-по-ютше" і збирали новий склад для розваленної нашої Капелі. Я думаю, опісля курсів, де багато говорилось про колядки й щедрівки, було б гарно нагадати про них в Різдвяні свята.

Ваш О. Кошиць.

22. XII. 1941.

ВІТАЮ з уродинами! Дай Боже здоров'я й сили витримати працю у земляків.

Не знав, що зацікавитесь "О Тебi радується". Посилаю іншу, трохи уліпшену редакцію. Там деякі місця зроблено більш прозоро й вигідно для голосів. А першу редакцію не беріть до діла. Дякую щиро.

Ваш О. Кошиць.

24 XII. 1941.

ПОСЛАВ Вам поздоровлення олівцем, а з тим і ноти. Цим разом посилаю Вам цікаву колядку, яку передав мені покійний Демуцький (Порфирій), а яку також співали старі люди й у нас. Просто радісно бачити, як наш нарід навіть релігійні свята розглядає у світлі

свого гумору, такого лагідного й невразливого, що від нього не ушкоджено ні сято ні релігійні почуття. Це треба розуміти і знати творчість нашого народу, щоб це все стало ясним... Отже у нас співали цю колядку і вона йшла в тій же ціні, як і інші. А уявіть собі, як би її заспівати тут, в Америці серед наших церковних гіпокритів, який би то гвалт піднявся: Зневага! Образа Божого маєстату! і т. д., всі утерті словеса. Приходить мені на пам'ять і та колядка на найпишніші церковні словеса, а з мелодією самої вульгарної "польки", яку можна чути на плитах львівських "Богословів-питомців". Так от, її виспівують і в церквах і вдома, і миряни, й питомці й священство, а цю не співали б! Так от її слова:

Народився нам Спаситель
Али-алилуйя!
В стані, у жлобі у північній добі
Господи помилуй!
А ні подушки, а ні пелюшки,
Али-алилуйя!
Тільки сінця, сінця по колінця
Господи помилуй!
Риби-плотиці, несіте водиці
Али-алилуйя!
А ви рибалки, ступайте за мамки
Господи помилуй!
Щоб нам дитина тай не сголодніла
Али....
Щоб нам дитина тай не схолодніла
Господи...
А ви, янголи, злітайте додолу,
Али...
Будемо співати, Христа вихваляти!
Господи...
А Андрій з морозом драбинястим возом
Али...
Везуть нам горілки чотири барилки
Господи...
Архангел у трубу дунув на всю губу
Али....

Годі голосити, час горілку пити
Господи помилуй!

(Нотовий приклад стор. 70.)

Якою ніжністю до тієї Дитинки просякнуті оті жар-тлівиві слова, та як лагідно запрошується до своїх убогих радощів всі оті небесні сили! Це треба зрозуміти та відчутти разом з тою чисто українською декорацією — отим Морозом, та Андрієм (30 листопада), що на дрябни-ястім возі, по груді, та навпрошки поспішають до нас з горілкою ще за місяць до свят —, конячатами, та ще, мабуть, в мотузяних шлеях... А грудя на дорозі замерзла, снігу нема, солома з воза летить по вітрі, а з тебе душу витрясає!

Навіть, коли це бурсацька колядка, то її чисто народні риси знамениті. Я тієї думки, що це чистонародня, тільки що бурсаки надали їй хорової гармонізації.

Мені дуже приємно було читати Ваші слова про "О Тебї радується". І то не тому, що вважаю свою дитину за найкращу на світі, а через те, що приємно почути слово від людини, що розуміє ту делікатну матерію, якої аромат і цінність заховані навіки для носа й ока наших музик, отрусних газами машинної музики. А що аранжують оті мелодії, то самі можете мене зрозуміти, без моїх пояснень. Як оті мелодії розглядаєш, то опановує просто непереможне бажання почути, як то вони виглядали б реально в звуковому аспекті належному і національно і по суті, себто пісеннонародньо.

Через те й бересся намалювати на папері свою уяву, як той "батюшка" казав "не к тому, но даби!" Тож і посилаю оті речі Вам "не хвалитися ідучи на рать", но токмо "даби"... щоб показати, тай годі. І то показати не для того, щоб вимагати від Вас похвали, а просто, як той батюшка казав, запрошуючи до себе гостей: "І к себе прошу, і даже очень! Но не настаїваю, ібо едвалі: і дома буду". То ж прошу, щоб мене розуміли...

Ваш О. Кошниць

Allegro.

На - по - губ - ца на м - ста - ах, а - му - сыи - а!

f Ве - та - ни у хо - ло - да, То - ро - гу ро - му - сыи. || 19

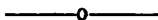
ЗАВАЛИВ мене роботою мій видавець Вітмарк. Дав мені для перекладу на різні хори багато американського сміття, й іноді просто до Бога руки здіймаю, як від пахощів тієї музики, так і від картини страшної вбогости музичного й культурного... У нас люди жили примітивним життям, але вони мали пісню, неоцінений мистецький діамант, яка живила їм душу і наповнювала її, а разом і думку людини, найвищими і найшляхотішими почуваннями, високими ідеалами людськості, найбільш делікатною мистецькою духовою поживою, будила їх душу й серце, бадьорила й заохочувала до життя, — і люди були другого гатунку. А тут розпасена, самолюбна, порожня і нерозумна фізіономія, без якого б то було почування, крім сексуальних солодоців, без ідеалів, без прагнень, навіть без думки... А головне, що специфік — американське ракетирство й тут на кожній сторінці, в кожній ноті — все з початку до кінця крадене! Крадене й перепаскуджене на адресу Фостера, якого переспівують і досі. Тож, коли розбаблюєш ці "пісні", то так і бачиш, де-що й від кого взяте, і такий несмак наповнює душу, така огида огортає всю істоту, що готовий вискочити з вікна! Здається, що сам приймав участь в цьому "голд-апі" і всі люди на тебе дивляться та дивуються, до чого може дійти людина на старости років від злиднів! Отаке то! А треба робити, бо думати про якусь роботу іншу тепер — не можливо.

Недавно той бузший менаджер Рабінов закликав до себе й пропонував мені взяти на себе головенство в хорівому відділі його оперового і якогось там ще підприємства: щоб, бачте, наглядати над хорами й хормайстрами, іноді концертувати з частиною величезного (в будучому!) хору, а головне в передбаченні всіх цих великих подій зараз же звязати своє ім'я з його підприємством... Рознюхавши добре і побачивши, що все йде на большевицькі гроші і в якихось темних для мене цілях, я, звичайно, відмовився, сказавши, що мені на цей раз з ним не по дорозі. Оце й всього, що дав мені новий рік, а врешті мій гороскоп показує такі приємности, що

задалегідь треба вмерти...

Помер Андрій Чехівський, мій найближчий друг, найблагородніша людина взагалі. Великий патріот і невтомний працівник на українську ідею. Помер в Парижі в страшних злиднях... в навечеріс свого патрона св. Андрія.

Ваш О. Кошиць.

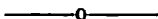

28. IX. 1942.

СЬОГОДНІ нарешті я скінчив саму тяжку роботу, яку можна собі уявити тільки в поганім сні. Кінчив упорядкування різного нотного й літературного баракла, що заважало мені жити, бо займало багато місця в одній кімнаті, де я повинен тепер існувати. Стомився страшенно, але "жілплощадь" трохи причепуриив і тепер не почувую себе в крамниці "голсейл".

Одночасно я зробив для мішаного хору й сольо скотляндську пісню "Лох Ламонад". Мелодія її така гарна, що довше її співання, ще більше хвилює. Просто не віриться, що це витвір англо-саксонського духа. Настрій, спосіб виразу, лірика почування — все зовсім наше, і коли б не п'ятитонна гама, то по загальному характеру пісню можна віднести до наших пісень. Перегравши її, як скінчив аранжовку, я дуже розхвилювався...

Ваш О. Кошиць

10. XI. 1942.

“ВСЕ йде, все минає"... Тож не зневіряйтесь, а йдіть далі, як і до цього часу. Жодна половецька морда, чи "биндзе-око" не повинні Вас зневіряти. Не звертайте з шляху, щоб на Вас не лізло, не повертайте назад, як би нечиста сила ззаду Вас не кричала! Ідіть вперед і несіть Ваш, найтяжчий на світі, український хрест. Бо коли такі люди, як Ви, почнуть занепадати на дусі, то що вже казати про інших, з природи малодушних?

Зніміте Ви одно колесо з українського воза, зніму

я. другий, третій... і загрузне наш віз в обивателському болоті на віки. Молодь українського походження в Америці навіть не знає, що такий віз існує, та що його треба везти. Вона безпечно собі вибрикує на славу своїм хазяйнам, угноює чуже поле, і думає, що на світі нічого іншого нема, нема нічого кращого, і не треба. Хто ж їм покаже і розкаже? Показати й розказати може той, хто знає й бачив, а багато таких в Америці Ви знайдете? Пошукайте тих, хто перебув українську війну, хто був (не кажу вже "знає") на Великій Україні, хто знає наш нарід не з книжки, а з дійсности? Та таких людей треба тепер показувати по паноптікумах за гроші! А пройде час і таких не буде. І залишиться книжка... а Ви ж знаєте, що українську книжку не тільки чужі, але більшість своїх читає сторчака. Тож коли ми з Вами також кинемо плуга та борону, то поросте таке бадилля, що й сам Бог не викорчує, а на прекраснім українським полі будуть пасти чужі корови.

Ви не знаєте моїх обставин і мого минулого. Як би Ви уявляли собі, які спокуси мені траплялись, щоб звернути з українського шляху, та які гарні перспективи мене чекали б, якби я пішов на чужу ниву працювати. А от же Бог допоміг мені встоятись, не згинаючи спини, і хоч нічого не маю, як і не мав, але в чужі руки не заглядає і до кінця життя докалатав на власному возі. Правда, що розтрусило мене здорово, але я чогось певний, що наша суспільність, яка вона не є, поховас мене на своєму цвинтарі й за українські гроші. Тож, не занепадайте на дусі, та не вбивайте сумом сили й енергії... Наші курси знаходять признання і колись стануть для всіх зразком. А врешті Ви самі знаєте, що наші курсанти душею уловлюють запах святого вогню й "курєніє жертви української", а коли хоч одна людина з них стане на шлях ідейної культурної роботи, то ми з Вами не прожили марно свого віку. Кажу "ми", це значить — я, Ви і другі, що працюють на тому полі. Знайте, що на світі більше половецьких морд, ніж порядних облич, а роботи без кінця й краю...

Ваш О. Кошиць

(Лист викликаний напастями на Вищі Освітні Курси)

Я несподівано одержав листа від п. Яремовича, в якому він пише, що концерт відбудеться разом з Конгресом та що він мене про те повідомить через десять днів... (Концерт з нагоди 100-ліття від народження М. Лисенка. П. М.)

Тепер хочу послати Вам пісню, яку по перегляді прошу дати п. Яремовичу для стенографування. Ця пісня взята з мелодій, записаних на Буковині М. Бойченком. Вона ним же "оброблена" в літеральній значенні слова. До того ж вона цілком таж, хоч з відмінами, яку Гайворонський видав із словами "Ой, чабане, чабане!" Тому що Бойченко цілком її "діфлавував" (позбавлення найдорожчих прикрас), а Гайворонський її накопичив, а мелодія чудова, я знаючи здібности й сили наших хорів у Вінніпегу, зробив її сам. Ця пісня може стати Вам в пригоді, до того ж вона близька до уха й серця галицького, а ще більше буковинського.

Ваш О. Кошиць

—o—

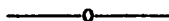
12. XI. 1942.

ДУМАЮЧИ над концертом (в 100-річ. від нар. Лисенка) у Вінніпегу, я приходжу до думки, що до його програми треба дати дещо з церковної музики, щоб підкреслити релігійною рисою українське правдиве наставлення, так відмінне від большевицького. Отже для цієї цілі, я думаю, треба дати в програму найбільш типові зразки правдиво-української музики церковної: 1) як фрагмент минулого — Лаврський спів (XVI-XVII ст.) — "Господи воззвах" із стихірою та "Алилуйя", а 2) як зразок найновішої школи національного відродження, що базується на народній творчості і з народнього джерела п'є живучу воду — Стеценкове "Благослови душе моя" (З Вечірні). Ці ноти Ви маєте. Що торкається вивчення, то це найпростіша річ, бо ці твори написано легше від пісні. Крім того кожний диригент придбає собі добрі твори для церковної практики. Я думаю також,

що ця ідея може сприяти популярності цих творів між учителями й диригентами.

Відповіді від п. Яремовича ще не маю, вже й у вікно виглядаю, чи не йде відповідь "конною поштою". Але думаю, що та відповідь іде, як колишні благочинські "курсорії", якими отці благочинні заповідали "благочинницький з'їзд". Ті курсорії посилались спеціальним "курсором", який пішки розносив їх від села до села, від церкви до церкви, від одного священика до другого, ночуючи, спочиваючи, попутно помагаючи в хазяйстві, де добре гостять, заходячи з різними дорученнями в села, які не лежали на шляху даного курсора, — і нарешті останній священик одержував ту "курсорію", як з'їзд вже відбувся, і тим ніяк не журився, бо "все одно їхати на з'їзд далеко, та й до того жнива..." І це було не за Хмельницького, а в 90-х роках минулого століття, коли вже функціонувала не тільки "конна пошта", але й звичайна, а до неї ще й телефон. Ну, скажіть, хіба це не зразочок нашої стійкості в традиціях минулого, а разом і дотримання апостолового "тимже убо, браття, стойте і держіте преданія, імже научистесь словом і посланієм нашим"... А разом з тим, як це чудово й типово по українському! "Як то є дійсно з'їзд, то він і з'їдеться, нема чого халати гарячий борщ, не продувши".

Ваш О. Кошиць

9. XII. 1942.

ПЕРШЕ всього, — майте терпіння дочитати цього листа до кінця.

Безнадійність та неясність у всіх моїх справах, оте нещасне рекордування української пісні, недавня хворість моєї дружини та різні думки при тій нагоді разом з іншими хвилюваннями зробили моє життя за останні місяці нестерпуче тяжким та нудним. А оце недавно трапилась мені вночі така ще подія. До всіх тих думок, які завжди відганяють мені сон, цілком природньо приєдна-

лись думки про себе, про мою минулу роботу, про нашу пісню, про українців, про моє минуле й сучасне, та таке інше, що лізе людині в голову, коли не спиться...

Все те так мене розхвилювало, що ударила мене серцева атака, гірша ніж шість років тому, так що треба було великої сили, щоб не розбудити та не перелякати дружину, а ранком встати з ліжка й тільки вдавати себе "не в настрою". Отже ранком, на свіжішу голову, я побачив, що треба якось улаштууватись. Обійшов думкою весь світ і знайшов, що можу тільки до Вас написати про це. Так що читайте.

Перше всього прошу, Дорогий Докторе, тримати все написане в секреті, щоб ніхто не знав, а головне щоб, не дай Бог, не дізналась моя дружина.

Далі, коли б зі мною що трапилось (Ви розумієте про що кажу) то дуже прошу Вас: як небудь тихо, не настирливо, без натиску, піддайте думку Екзекутиві УНО, щоб дати яку роботу моїй нещасній дружині. Тільки щоб не фізичну та не на фармах, бо вже не той вік і не те здоров'я. Вона кінчила Університет (Вищі Жіночі Курси) тільки не писала дипломної праці, бо виїхала за кордон з Капелею. Отже може бути учителькою. Крім того може організувати і провадити хором, бо як донька вчителя-диригента, змалку співала в хорі, у мене була свого часу солісткою, а в церкві Університету Св. Володимира заступала мене за диригентським пультом. Спів світський і церковний знає, а української пісні та етнографії є експертом. Українка з діда-прадіда, безкомпромісова та демократка як з походження так і переконань. А що може потрапити, те доказала "Веснянками" на минулих концерті та фільмою "Маруся", в якій вся побутова частина й танки є її твір і догляд. Отже, на мою думку, вона може бути корисною для УНО. Не пишу про це п. інж. Коссареві ні Екзекутиві, бо не хочу турбувати людей заздальгідь та поправді й боюсь, щоб часом мене не зрозуміли криво. То ж пишу до Вас, бо мене знаєте.

Я не турбував би й Вас, але в Америці немає до кого

звернутись. Наші мільйонові організації занадто багаті, щоб комусь співчувати... А їхні провідники мають глухі вуха, а своє ставлення до культури та культурних робітників доказали своїм відношенням до рекордування пісні та тим, що за двадцять років не тільки не використали мене, але навіть не поцікавились, чи я живий і як живу. Взагалі вийшло так, що для широкого українського загалу в Америці моя персона й праця були не що інше, як тікет, з яким вони випадково мали доступ до культурних націй, а вернувшись додому — кинули його в сміття. До того ж вони зараз заклопотані вищими справами, як наприклад: будуванням таблиць будучих героїв (факт!) і т. д.

То ж навкруги мене пустиня і порятунку чекати немає звідки. Мені здається, що в Канаді люди більш національні й пам'ятливіші та свідоміші, через те я й зушпився на Вас (себто на УНО). Кажу ще раз, що я і Вас не турбував би, коли ходило б про мене, а не про дружину, яка залишиться буквально без цента і повинна буде калатати долю жінки бувшого безробітного українського діяча (правда іронія?), який мав завзяття, а можливо глупість, до кінця й краю не звертати з української дороги, відкидаючи всі спокуси до того.

Я не маю жодних асекурацій і ніяких забезпечень, через те й повинен докучати людям. Поневолі приходить на думку оповідання про тюремного "батюшку", що темної, холодної та дощової ночі проважав на повішення смертельників. Коли один з тих нещасних, трясучись від холоду, сказав: "Ну, й погодка!" Батюшка сердечно підтримав його: "Да, Вам то хорошо, а мне вот еще домой нужно возвращаться!"

Так і тут: мені ще добре, а от їй ще прийдеться жити... Вибачте за непристойний анекдот. Моє все життя було глупим, а можливо що й непристойним анекдотом...

Ваш О. Кошиць

МЕНІ пригадуються ті темні дні, коли я сидів в Європі по першому розбитті Української Республіканської Капелі, й чекав, що Господь кине мені з неба хор і ангажемент. Кажу Господь, бо ніякі хитрування логіки не могли мені подати ні найменшої, ніякої цілком, надії, що я можу вилізти з тої ями, куди мене загнали обставини.

Цілком так і тепер. Я три роки працював над репертуаром¹⁵⁾ і можливими його змінами; переписував його через всі хорові обставини, можливості й неможливості, вираховував на годиннику, знов переписував, замовляв ноти, крім того писав до газет, розмовляв з різними людьми, поборював такі саботажі, про які сказати неможливо, старими ногами й хворим серцем облязив всі сабвейні драбини Нью Йорку, понижувався перед хористами... все для одної ідеї й цілі: дати нашу пісню нашим людям, щоб хоч трохи отямилась від захляпности до чого призвело лінивство й добрі заробітки, так що почали забувати, хто вони й що вони мали й мають до цього часу

Разом з тим хотілось хоч як небудь залишити зразок того стилю виконання нашої пісні, який встановив свого часу Лисенко, а (без сорому казка) зберіг я й хоч сяк-так зберегти від псуття нашу пісню, що роблять свої й чужі, особливо російські малороси та свої новоамериканці, які нічого не чули, нічого не знають, а вчитись та знати немає де, та й не хочуть, бо "Америка — все". Ці мої змагання загал не зрозумів і не підтримав, а ті що зрозуміли, взяли це як моє бажання "увіковічить себе" й почали саботаж.

Тепер співаків знайти трудніше ніж білу ворону і кожче протягання робить неможливим рекордування пісні через брак відповідного матеріялу й фахівців. Так з рекордуванням пісні.

Ваш О. Кошиць

¹⁵⁾ Праця над репертуаром для зарекордування хорового співу.
П. М.

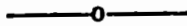
21. XI. 1943.

ВИ думаєте писати працю про дикцію в хоровому співі. Я б її назвав "Вимова в хоровому співі" — порадник диригентам.

Це чудова ідея дати таку брошюру нашим махальщикам, може хоч через те вони звернуть увагу на слово. Мій метод завжди був такий (я його ніколи в Канаді, ні в Америці не вживав, бо він потребує спокійної роботи і постійного хору).

Спершу читаю текст я і пояснюю його всебічно, поширюючи в прозі постичний стислий зміст поезії. Коли треба, даю історичні чи які інші справки. Далі заставляю весь хор читати слова голосно, хоч не в ритмі. Після того вчу музичну частину партій і потім вимагаю читати слова в ритмі, з павзами й ферматами. (Перед тим переводжу мелодію своїм паскудним голосом). Коли так нивчать музику всі хорові партії, тоді читаю слова разом всіма партіями, як вони вивчили, з власними особливостями кожної партії: павзами, нотами різної довгости, окремими вступами і др. Себто читати гуртом всю річ, як вона є написана в партитурі, а не співати. Далі спів йде шляхом звичайним. Особливо я уважав на вимову слів в піяно: чим тихіше, тим старанніше вимовляти, особливо шелестівки.

Ваш О. Кошиць

8. I. 1944.

З Святим Різдом та Новим Роком поздоровляю Вас і Вашу родину. Побажав би Вам багато й багато, коли б всі Нові Роки не були брехунами... Для нас українців та для нашої нещасливої батьківщини сподіватись чогось гарного не приходиться, нема для того ні ґрунту ні підстав. Хоч би Україна якось пережила те нещастя, що їй приніс минулий Новий Рік, та й на те надії мало.

Обоє ми слабували та так удвох і зустріли Новий

Рік, а згадавши які шляхи перейшли ми за останні двадцять п'ять "Нових Років"... заплакали. Але не з огірчення та жалю на пережиті прикристи та невдачі, а з того, що зараз ми є найбагатші жебраки на світі, бо в торбах наших набралось таких скарбів, за соту частку яких найбільші багатії світа віддали б усі свої скарби, а може й життя. Ті скарби є високі естетичні та моральні переживання, які дала нам наша музикальна до того ж ще й національна робота, про які можна говорити тільки з тим, хто те все сам пережив і бачив, а чого не можна переказати словами тому, хто того не зазнав. Згадували ми, плакали та молили Бога, щоб послав нам того ще хоч крихту перед смертю. Разом з тим пересувались перед нашими очима сотні облич співаків, на яких тоді сховався Дух Святий, та які можливо з примусу моєї волі, а все гаки приймали участь в "безсмертній трапезі на горнім місці". А з ними пригадалися і ті, хто хоч не переживав, то міг відчути й зрозуміти ті святі високі моменти...

Так от до трьох годин ночі. Добре ще що хоч свідків не було. Тільки лямпадка ворушила тіні по стелі, а Божа Мати сумно дивилась на двох старих, окрадених дурнів, які просять скорбот, щоб бути щасливими, а жалів, щоб бути веселими... Я певний, що мало в цей час знайшлось на світі людей, щоб так зустрічали Новий Рік. До того ж додалась думка, що ті всі раювання знайшли ми в саду української пісні, мимо якого бай- дуже проходять мільйони людей, навіть не заглянувши, які так квіти ростуть...

Правда, що туди інколи заглядають особи з консерваторськими дипломами й шпортаються там, але рай все залишається раєм і кому Бог одчинив на нього очі, той воліє залишитись там до смерті, як от нас двоє...

На Святий Вечір завітали до мене вінніпезці, як ті "тріє царі со дари" та зробили мені щедрий вечір. Я вже дякував д-ру Димі, оце тепер Вам, о. В. Кушніру со братією, УНО Вінніпегу, УНО Торонта. Напишіть мені, будь ласка, кому дякувати за дорогу увагу й дарунок?

Ваш О. Кошиць

